

Raşidi xəlifələrin fəziləti

ƏBU BƏKR ƏS-SİDDİQ

Əbu Bəkr əs-Siddiqin əsl adı Abdullah Ətiqdir (Allah ondan razı olsun– r). O, Peyğəmbərlərdən sonra Allahın ən yaxşı quludur. (Abdullah Azərbaycan dilində Allahın qulu deməkdir).

Adının ikinci hissəsində Ətiq gəlir. Onun da mənası yaxşılıq etmək deməkdir. O, peyğəmbərə iman gətirən və İslamı qəbul edən ən gözəl və ən yaxşı insandır. Peyğəmbər (Ona və onun ailəsinə Allahın salavatı və salamı olsun! – s.ə.v.) ona Oddan uzaqlıq mücdəsini vermişdi. Bu mənada Əbu Bəkr (r) ən çox qul azad edən adam olmuşdur. Bilal da onun azad etdiyi qullardan bir idi. İslamda o, əs-Siddiq kimi tanınır. Çünki o, Peyğəmbəri (s.ə.v.) bütün məsələlərdə, xüsusilə İsrə və Məracda təsdiq etmişdir.

Anası Umm əl-Xeyrdir (yəni xeyir anası). Onun ən böyük xeyri Əbu Bəkrdir (r). Onun adının bu mənaları daşması təsadüf deyil, Allah təalanın əs-Siddiqin bütün əlamətlərini bizə tam aydınlığı ilə nümayiş etdirmək üçün tərtib etdiyi hikmətidir. Əli bin Əbu Talib (r) Allaha and içirdi ki, Əbu Bəkr adını Allah nazil etmişdir (Bu hədis ət-Təbərənindən gəlir). Onun əxlaqi keyfiyyətləri cahiliyyə və İslam dövründəki sözləri və əməlləri ilə təmamilə uyğun gəlir. O, çox istiqanlı, hörmətli, xoş xasiyyətli bir adam olmuşdur. İnsanın malik olduğu ən xoş sifətlər Əbu Bəkrdə (r) var idi. İnsanlar onun təvəzökarlığına, təmkinli və vüqarlı olmasına, gözəl əxlaqi və mərdliyinə görə həmişə ona hörmət bəsləmişlər. O, heç vaxt şərab içməmişdi, bu onun qüruruna xələl yetirə bilərdi. O, özünə qarşı şübhə üçün yer qoymazdı. Hədisdə deyilir: «Bir gün səhabələrdən biri onu incidir. Peyğəmbər (s.ə.v.) bu münasibətlə deyir: *«Allah mənə sizə göndərmişdir. Siz dediniz ki, sən yalan danışsan. Əbu Bəkr isə mənə təsdiq etdi, mənə inandı, öz canını və malını mənim yolumda qoydu. Mənim dostumu rahat buraxın. Mənim dostumu rahat buraxın. Onu bir daha incitməyin»* (əl-Buxari).

Səhabələr demişdir: «Peyğəmbərin bizim dinimizə razılıq verdiyi bir işə biz dünyamızda necə də razı olmayaq! Bu sözlər Peyğəmbər, Əbu Bəkrə camaatın qabağında namaz qılmağı əmr etdikdə deyilmişdir.

Əbu Bəkr əs-Siddiq (r) Allahın Peyğəmbəri Məhəmmədin (s.ə.v.) xəlifəsidir. Yaşlı kişilər arasında İslamı birinci qəbul etmiş adamdır. Səhih hədisdə deyilir ki, Əbu Bəkr Allahın Peyğəmbəri (s.ə.v.) üçün ən sevimli adam idi. Əmr əl-As (r) belə rəvayət etmişdir: *«Peyğəmbər (s.ə.v) mənə orduya başçı təyin etdikdən sonra onun hüzuruna gəldim. Aramızda bu söhbət oldu: «Mən dedim:*

Sənin üçün ən sevimli adam kimdir?

– Aişə.

– Bəs kişilərdən?

– Onun atası.

– Sonra kim?

– Ömər.

Bundan sonra çoxlarının adını çəkdi. Mən sakit durmuşdum. Qorxurdum ki, adım lap axırda çəkilsin» (əl-Buxari, Müslüm).

Əmr bin əl-Ası (r) bu sualı verməyə sövq edən onun ordu başçısı kimi hərbi əməliyyatlarda qalib gəlməsi və buna görə də Allahın Peyğəmbərinə (s.ə.v.) çox yaxınlaşması və özünü Rəsulullahın ən sevimli adamı hesab etməsi olmuşdur.

Əbu Bəkr əs-Siddiq (r) Peyğəmbər (s.ə.v.) üçün möminlər içində ən sevimli adam olmaqla yanaşı ondan sonra adamların ən yaxşısı olmuşdur. İmam Məhəmməd ibn əl-Hənəfiyyənin səhih hədisində deyilir ki, *bir gün o, atası İmam Əlidən (Allah ondan razı olsun!) Peyğəmbərdən (s.ə.v.) sonra kimin ən yaxşı adam olmasını soruşur. İmam deyir: «Əbu Bəkr». O soruşur: «Sonra kim?» Əli deyir: «Ömər». Bundan sonra Osmanın adının çəkiləcəyindən qorxan Məhəmməd ibn əl-Hənəfiyyə deyir: «Sonra sən?».* İmam isə deyir: «Mən yalnız müsəlmanlardan biriyəm» (Bu hədis imam əl-Buxarinin Peyğəmbər (s.ə.v.) haqqında rəvayət etdiyi ən səhih hədislərdən biridir).

Əbu bəkr əs-Siddiq (r) Peyğəmbərin (s.ə.v.) ən çox məhəbbət bəslədiyi adam idi. Həmçinin, onun sədaqətli və pak qızı Aişə onun ən çox sevdiyi qadın olmuşdur. Aişə, Peyğəmbərin (s.ə.v.) evləndiyi yeganə bakirə qız idi. Bu şərəfə Aişə İslama göstərdiyi xidmətlər müqabilində layiq bilinmişdir. Aişə böyük bir elm sahibi idi. Münafıqlar onu ərinin və atasının gözündən salmaq üçün zinada ittiham etmiş, onun haqqında yalan və iftiralar uydurmuşlar. Bununla onlar bu qadını tərbiyə etmiş və paklaşdırmış İslama zərbə vurmaq istəmişlər. Lakin Uca Allah bu barədə qiyamət gününə qüvvədə qalan ayə nazil etdi: «**Həqiqətən, (Aişə barəsində) yalan xəbər gətirənlər öz içərinizdə olan bir zümrədənir (münafıqlardır). Onu (o xəbəri) pis bir şey zənn etməyin. O, bəlkə də sizin üçün xeyirlidir. O zümrədən olan hər bir şəxsin qazandığı günahın cəzası vardır... (Aişəyə iftira yaxanlar) nə üçün özlərinin doğru olduqlarını təsdiq edəcək dörd şahid gətirmədilər? Madam ki, şahid gətirmədilər, deməli, onlar Allah yanında əsl yalançıdırlar!**» Bu ayədə sübut edildi ki, bu, münafıqların uydurduğu şaiyədir. Aişə pak və safdır («ən-Nur» surəsi, ayə 11-13).

Əbu Bəkr əs-Siddiqin (r) əsl adı Abdullah Ətiq ibn Quhafədir. O, Peyğəmbərdən (s.ə.v.) yaşca iki il kiçik idi. Cahiliyə dövründə onun sədaqətli dostu və İslamda yaxın silahdaşı olmuşdur. Peyğəmbər (s.ə.v.) İslamı ona təqdim edən kimi onu tərəddüdsüz qəbul etmişdir. Əbu Bəkr (r) vasitəsi ilə üçüncü Raşidi xəlifəsi Osman bin Əffan (r) və habelə başqaları İslamı qəbul etmişlər. Başqaları İsrə (gecə vaxtı səyahət) və Merac (Peyğəmbərin (s.ə.v.) göyə səyahəti) məsələsində Rəsulullahı təkzib etdikləri vaxt Əbu Bəkr (r) onu təsdiq etdi. Bu mübahisədə İslamı yenicə qəbul edənlər tərəddüd etdilər. Kafirlər sevinib dedilər ki, möminlər İslamı inkar edib Məhəmmədi təkzib edəcəklər. Onlar Əbu Bəkrə də müraciət etdilər. Əbu Bəkr (r) soruşur: «Məhəmməd sizə deyib ki, Qüdsə getmiş və həmin gecə də qayıtmışdır». Kafirlər dedilər ki, «Bəli demişdir». Əbu Bəkr (r) deyir: «Allaha and olsun, əgər desə ki, səmaya səyahət etmişəm, mən buna da inanaram. Deməli bu belə də olmuşdur». Buna görə də Peyğəmbər (s.ə.v.) onu elə həmin gün «Siddiq» (yəni doğruçu) adlandırmışdır. Çünki o, sabit əqidə və aydın fikir sahibi olan bir adam olmuşdur. Peyğəmbər (s.ə.v.) demişdir: «*Əgər tərəzinin bir gözünə Əbu Bəkrin imanı, başqa gözünə isə mənim ümmətimin imanı qoyulsa Əbu Bəkrin imanı ağır gələr. O, nə namazda, nə də orucda sizi qabaqlayır. Lakin onun üstünlüyü qəlbində sabitləşmiş iman və ya yəqinlik hissindədir.*»

Bir gün Rəsulullah (s.ə.v.) Hira dağında idi. Bir qaya parçası qopub yerə düşdü. Peyğəmbər (s.ə.v.) onu ayağı ilə vurub dedi: «*Sakit dur, sənin üzərində Peyğəmbər, Siddiq və iki şahid durub. Bu vaxt Əbu Bəkr, Ömər, Əli, Təhə və əz-Zübeyr (Allah onlardan razı olsun) Peyğəmbərlə (s.ə.v.) bir yerdə idilər*» (əl-Buxari).

Siddiqlərdən (doğruçulardan) olanlardan Allah öz nemətlərini əsirgəmir. Siddiq sidq (doğruluq) sözündən deyil, təsdiq sözündəndir. Təsdiq qəlbin inam və yəqinlik hissələri kəsb etməsi deməkdir. Hər bir Siddiq Sadiqdir. Müsəlman qardaş, sən gecə-gündüz, yalnız vacib namazda 17 dəfə mübarək Fatihə surəsini oxuyursan. Allaha müraciət edib deyirsən: «**İhdinə-s-siratə-l-müstəqim, sıratə-l-ləzinə ənəmtə aleyhim**» («Bizi düz yola, nemət bəxş etdiyin kəslərin yoluna yönəlt»)!

Allahın nemətlər bəxş etdiyi kəslər kimlərdir? Bunların kimliyi başqa bir ayədə aydınlaşdırılır: «**Allaha və Peyğəmbərinə itaət edənlər** (axirətdə) **Allahın nemətlər bəxş etdiyi peyğəmbərlər, siddiqlər** (peyğəmbərin çağırışını qəbul və təsdiq edənlər), **şəhidlər və salehlərlə bir yerdə olacaqlar. Onlar isə necə də gözəl yoldaşlardır**» («ən-Nisa» 69). Əbu Bəkr (r) – siddiqdir, səhabələr–şəhidlər və salehlərdir. Biz onları izləməli, onlardan öyrənməliyik. Allah onlardan razı olsun!

Əbu Bəkr əs-Siddiq (r) Peyğəmbərin (s.ə.v.) yanında, Aişənin evində dəfn olunmuşdur.

Onlar dünyada dost olmuşlar, axirətdə də bir yerdədirlər. O, həmçinin, Peyğəmbərdən (s.ə.v.) sonra onun xəlifi (xəlifəsi) olub müsəlmanların işlərini idarə etmiş, namaz, cihad, sərhədlərin qoyulması, qənimətlərin bölüşdürülməsi, sədəqə və zəkətin yayılması, nümayəndəliklərin və orduların təhciz edilməsi və göndərilməsi, din və imanı yaymaq, İslam ümmətinin genişləndirilməsi kimi məsələlərdə onların İmamı olmuşdur.

Əbu Bəkrin (r) xəlifəliyi dövrü Allah Təalanın müsəlman ümmətinə vermiş olduğu vədlərin yerinə yetirilməsi dövrü idi. Allah Təala buyurur: **«Allah sizlərdən iman gətirənlərə və yaxşı işlər görənlərə onları özündən əvvəlkilər kimi yer üzünün varisləri edəcəyini, onlar üçün bəyəndiyi dini möhkəmlədəcəyini, onların qorxusunu sonrakı əmin-amanlıqla əvəz edəcəyini vəd etmişdir»** («ən-Nur» 55).

Allahın vədi Əbu Bəkrin (r) əli ilə həyata keçirildi. Din onun dövründə, habelə, onun qardaşları Raşidi xəlifələrinin (Allah onların hamısından razı olsun və onları razı salsın) dövründə çox uğurlar qazandı və möhkəmləndi. Buna görə də Peyğəmbər (s.ə.v.) bizə onları izləməyi və onların qoyduğu yolla getməyi əmr etmiş və demişdir: *«Aranızda olan həqiqəti axtaranlar, bir-biri ilə ixtilafda olanlar üçün mənim Sünnəm, məndən sonra haqq yolunu göstərən Raşidi xəlifələrin sünnəsi vardır. Onlara səbrlə dözüün»* (İmam Müslümün «Səhih» əsərindəndir). Hədis aydın şəkildə Raşidi xəlifələrinin sünnəsi ilə Peyğəmbər (s.ə.v.) Sünnəsinin bir-biri ilə tam uyğunluğunu göstərir. Raşidi xəlifələri də həqiqi hüda və rüşd (doğru, düzgün) yolunu bizə göstərmişlər. Allahın İslama bəxş etdiyi bu nemətə görə Ona həmd səna edirik. Allah təalanın təssübkeşlik və köməksizlikdən, Allahın sevmiş olduğu və razı qaldığı adamlara qarşı durmaqdan qorunmaq üçün Onun Özündən yardım diləyirik.

Əbu Bəkr əs-Siddiq (r) Allah təala böyük kəramət göstərərək ona xəlifəliyi ərzində mürtədlərə (dindən üz döndərənlərə) qarşı döyüşmək səadətinə bəxş etmişdir. Aşağıdakı ayə məhz Əbu Bəkrə (r) aid edilə bilər: **«Ey iman gətirənlər! Sizdən hər kəs dinindən dönsə, Allah elə bir tayfa gətirər ki, (Allah) onları, onlar da (Allahu) sevrələr. Onlar möminlərə qarşı mülayim, kafirlərə qarşı sərt olar, Allah yolunda vuruşar və heç kəsin tənəsindən qorxmazlar...»** («əl-Maidə» 54).

Əbu Bəkr əs-Siddiq (r) Allahın bu ayədə göstərdiyi, sevimli adamların birincisi idi. Çünki o, mürtədlərlə vuruşmuşdur. Bu ayə nazil olanda Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) dövründə riddə (itaətsizlik) hadisəsi baş verməmişdi. Bu ayə Peyğəmbərdən (s.ə.v.) sonrakı dövr barədə məlumat verir. Bu dəqiq elmdir. Onun haqqında dərinləndirilməyə ehtiyac yoxdur. Əbu Bəkr əs-Siddiq (r) səhabələr arasında Qurani şifahi məxəzlərdən, habelə vəərəqlər, sümük, dəri, palma (xurma) qabığı üzərindəki yazılardan toplayıb vahid müşəf (yazılı nüsxə) şəklinə salan ilk şəxsiyyət olmuşdur. Bununla o, bu yazıların itməsinin qarşısını almışdır.

Əbu Bəkr əs-Siddiq (r) Qurani əzbər bilən səhabələrin çoxsunun dindən üz döndərənlərlə və Yəməmədə meydana gələn yalançı Müseylimə kimi peyğəmbərlik iddiasında olanlarla döyüşlərdə şahid olduqlarını görəndə bu Qurani müşəf şəklində salmaqla müsəlman ümmətinə və Allahın Kitabına tarixi bir xidmət göstərmiş oldu. O, Allah Təalanın **«Biz zikri nazil etmişik, Biz də onu qoruyacağıq»** kəlamı ilə Kitabı Şərifini qoruyan adamlardan biri kimi nəzərdə tutulur. Ondan sonra İmam Osman bin Əffan (r) Qurani kərimi bir neçə nüsxədə toplayıb, vilayətlərə göndərdi. Allah onlara bu din yolunda xidmətlərinə görə ən ali bir mükafat bəxş etsin.

Əbu Bəkr əs-Siddiq (r) Allahın Kitabını və Rəsulullahın (s.ə.v.) Sünnəsinə ən dərinləndirən bilən, hərtərəfli axtarışlar aparan, məsələnin incəliklərindən xəbərdar olan bir şəxsiyyət olmuşdur. Bununla yanaşı Əbu Bəkr (r) heç də məsum (günahsız) bir adam olmamışdır. İnsanlar arasında ən günahsız yalnız peyğəmbərlər ola bilərlər. İnsanı məsum hesab etmək onu peyğəmbər kimi tanımaq deməkdir.

Heç kəs peyğəmbərlər qədər dərin, dəqiq, hərtərəfli və geniş əhatəli bilik sahibi ola bilməz. Allah Təala «ən-Nəsr» surəsini nazil edib: **«(Ya Peyğəmbər!) Allahın köməyi və zəfəri (Məkkənin fəthi) gəldiyi zaman Rəbbini həmd-sana ilə təqdis et və Ondan bağışlanmağını dilə. O, tövbələri qəbul edəndir!»** kəlamını səhabələr eşidəndə çox sevindilər. Onlar başa düşdülər ki, din kamildir və yayılır. Bu haqqın qələbəsidir. Əbu Bəkr əs-Siddiq (r) də sevindi, bu ayənin ən dərin və incə mənalərini başa düşdü, onun gözləri sevinc yaşları ilə doldu. O, başa düşdü ki, Rəsulullahın (s.ə.v.) ömrü artıq başa çatmaq üzrədir. O, dini təbliğ etmək vəzifəsini

uğurla yerinə yetirdi. Allah onu bağışladı. Əbu Bəkrin bu uzaqgörənliyini başqa səhabələr də etiraf etdilər. Abdullah bin Abbas (Allah ondan razı olsun) öz təfsirində bu barədə yazır: «Peyğəmbər (s.ə.v.) insanları könüllü ianəyə dəvət edəndə Əbu Bəkr əs-Siddiq malik olduğu bütün sərvəti nəzir vermişdi». Əbu Əfsanın Ömər ibn Xəttabdan (r) verdiyi hədisdə deyilir: «*Ömər demişdir: «Rəsulullah (s.ə.v.) bizə sədəqə verməyi əmr etdi. Mən öz malımdan bu məqsədlə ayırub heç olmasa bu gün Əbu Bəkr qabaqlayaram» – dedim. Öz malımın yarısını gətirdim. Rəsulullah (s.ə.v.) məndən soruşdu: «Ailənə bir şey saxladınmı?» Mən dedim ki, bir bu qədər də ailəm üçün qalib. Əbu Bəkr gələndə malik olduğu bütün sərvətini gətirdi. Peyğəmbər (s.ə.v.) ondan da soruşdu: «Ailənə bir şey saxladınmı?». Əbu Bəkr dedi: «Onlara Allahu və Onun Rəsulunu saxladım». Mən dedim: «Heç vaxt onu heç nədə qabaqlaya bilmirəm» (ət-Tirmizi və Əbu Davudun etibarlı hədisidir).*

Allahın nəzarəti altında olan heç vaxt başqasına möhtac olmaz, məhrumiyyət keçirməz. Bu günlərimizdə şəhvət və ehtirasların hər tərəfi bürüdüyü, şəhər və kəndlər, bütöv ölkələr fitnə-fəsada batdığı, fəzilətin yerini rəzalətin tutduğu bir vaxtda bizim belə sabit bir imana böyük ehtiyacımız var. Biz, Allaha məxsusuq, Ona da qayıdırıq.

Əbu Bəkr əs-Siddiqə (r) və onun Raşidi xəlifə qardaşlarına Peyğəmbər (s.ə.v) Cənnət mücdəsi vermişdir. Əbu Musa əl-Əşarinin (Allah ondan razı olun) səhih hədisində deyilir: «*Peyğəmbərlə (s.ə.v.) birgə Mədinə bostanlarından birində idik. Bir kişi gəlib Fatihə surəsini oxudu. Peyğəmbər (s.ə.v.) bu adama Cənnət mücdəsini verib dedi: «Aç qapını, qoy gəlsin». Mən qapını açanda qarşımda Əbu Bəkr gördüm. Peyğəmbərin (s.ə.v.) dediyini ona çatdırdım. O, Allaha həmd səna etdi...» (Buxari, Müslüm).*

Əbu Hüreyra (r) rəvayət edir ki, Peyğəmbər (s.ə.v.) üzünü səhabələrə tutub soruşdu: «*Kim bu gün oruc tutub?»*. Əbu Bəkr «*mən*» deyər cavab verdi. Peyğəmbər (s.ə.v.) yenə soruşdu «*Kim bu gün cənazənin arxasınca gedib?»*. Əbu Bəkr «*mən*» deyər cavab verdi. Peyğəmbər (s.ə.v.) yenə soruşdu: «*Kim bu gün kasıb yedizdirib?* Əbu Bəkr «*mən*» deyər cavab verdi. Peyğəmbər (s.ə.v.) yenə soruşdu: «*Kim bu gün xəstə ziyarətinə gedib?»*. Əbu Bəkr «*mən*» deyər cavab verdi. Peyğəmbər (s.ə.v.) bundan sonra belə buyurdu: «*Bu dörd gözəl xisləti özündə toplayan cənnətə daxil olar*».

Əbu Bəkr əs-Siddiq (r) sayı 400-dən artıq olmayan azsaylı səhabələrlə və Peyğəmbər (s.ə.v.) ilə birlikdə Bədr döyüşündə iştirak etmişdi. Allahın köməyi ilə onlar həmin gün sayı bir mindən çox olan müşriklər üzərində zəfər çaldılar. Döyüşdən sonra Rəsulullah (s.ə.v.) özü döyüşə hazırlaşdı və əshabələrə də hazır olmağı əmr etdi. Lakin hara gedəcəklərini demədi. Bədr döyüşünün iştirakçısı olmuş və müşriklərlə döyüşmüş Hatib ibn Bəltəə elə bildi ki, ordu Məkkənin fəthinə gedir, Məkkə əhlindən olan müşriklərə məktub yazıb onlara gələcək hücum haqqında xəbər verdi. Məktubu bir qadına verdi ki, saçlarının arasında gizlədib, yerinə çatdırsın. Allah Öz Peyğəmbərinə Hatibin əməli barədə xəbər çatdırdı. Peyğəmbər (s.ə.v.), Əli bin Əbu Talibə (r) tapşırırdı ki, qadını yolda saxlasın və məktubu ondan alsın. Hatib də tapıldı, onun böyük xəyanəti aşkar oldu. Hər hansı bir ölkədə belə əmələ yol verəni edam cəzası gözləyir. Buna görə də Ömər ibn Xəttab (r) heç nə gözləmədən qılıncını siyirdi və dedi: «*Ey Allah Peyğəmbəri! İcazə ver mən bu münafiqin boynunu vurum*» Rəsulullah (s.ə.v.) dedi: «*Sən nə bilirsən? Bəlkə, Allah Bədr əhlini xəbərdarlıq edib deyirmiş: «Nə istədiyinizi bilin. Mən sizi bağışlayıram»*. Hatib üzr istədi və dedi: «*Vallahi, ya Rəsulullah, mən həqiqətən nifaqa yol verdim. Lakin mənim ailəm oradadır, müşriklərin əlindədir. Onlar üçün qorxdum. Peyğəmbər (s.ə.v.) dedi: «O səni qabaqcadan bağışladı. Narahat olma ey Hatib! Allah sənəni xoş niyyətindən, narahatçılığından da xəbərdardır. Mən istəmədim ki, Bədr və Hüdeybiyyə şahidi olan bir kəs Cəhənnəmə daxil olsun. Belə olmaz, inşallah!»* (Buxari, Müslüm).

Əbu Bəkr əs-Siddiq (r) Bədr və Hüdeybiyyə döyüşlərində iştirak edənlərdən olmuşlar. Buna tarixdə Rizvan beyəti deyilir. Bu ona görə Rizvan beyəti adlanır ki, Allah Təala ağac altında Peyğəmbərə (s.ə.v) beyət edənlərdən razı olmuşdur (Rizvan – razı qalmaq deməkdir). Allah Təala Kitabı Şərifdə bu barədə buyurur: «**(Ya Peyğəmbər!) Ağac altında sənə beyət edən möminlərdən razı qaldı, onların ürəklərindən onları bildi və onlara Öz dərgahından xatircəmlilik, rahatlıq göndərdi və yaxın qələbə mücdəsini onlara çatdırdı**» (əl-Fəth 18). Bu gün 1400 səhabə Peyğəmbərə (s.ə.v.) beyət gətirdi.

Əbu Bəkr (r) Peyğəmbəri (s.ə.v.) mağarada müşayiət etmiş, hicrət vaxtı onun sağında, başqa vaxt onun solunda, bir dəfə də arxasında getmişdir. Peyğəmbər (s.ə.v.) bir dəfə ona demişdi ki: «*Ey Əbu Bəkr, belə etmə!*» *O belə cavab verdi: «Düşmənin arxada olduğunu fikirləşəndə sənin arxanda gedib, səni qoruyuram, sağında olduğunu fikirləşəndə sağında gedirəm».*

Mağaraya qaça-qaça gedib oranı süpürən, ilan-əqrəbdən təmizləyən, bununla da Peyğəmbərin (s.ə.v.) təhlükəsizliyini təmin edən Əbu Bəkr (r) olmuşdur. Allah bu münasibətlə Qiyamət gününə qədər oxunacaq ayə nazil etdi. Allahın himayəsi altında olan şəxs kədərlənməməlidir, heç bir insan və ya cin bu şəxsə zərər yetirə bilməz. Peyğəmbər (s.ə.v.) xəstələndikdən iki həftədən də artıq bir müddət ərzində namaz qılanlara imamlıq etməyi məhz Əbu Bəkrə (r) tapşırırdı. Peyğəmbərin (s.ə.v.) özü də onun arxasında namaz qılmışdı. Peyğəmbərin (s.ə.v.) arvadları istəmişdilər ki, imam Ömər olsun. Çünki Əbu Bəkr çox ürəyi yumşaq, sınıq qəlbli, tez ağlayan bir adam idi. O, heç vaxt Allahın ən yaxşı məxluqunun yerinə durmağa dözməzdi. Onun özü bu işi görməyə hazır deyildi, ola bilər ki, adamlar onun ağlaması səbəbindən Qurandan nə oxuduğunu başa düşməsinlər. Lakin adamlar ona alışıdılar. Peyğəmbər (s.ə.v.) əmr etdi ki, Əbu Bəkr imam olsun: «*Allah və peyğəmbəri Əbu Bəkrdən başqa heç kimi qəbul etmir*» (Müslüm). Allahu Əkbər, Əbu Bəkrin karamətinə imamlıq və xilafət haqqında bundan da böyük, bundan da aydın bir dəlil ola bilərmi?! Bu mükafat deyil – əmr, qanimət deyil – böyük məsuliyyət idi. Adamların çoxu onun əksini fikirləşirlər. O, dünyadan müsəlmanların baş hakimi kimi köçəndə nə toraq sahələrinə, nə imarətlərə, nə daşınmaz əmlakla, nə qızıla, nə gümüşə, nə bir dinara, nə də ki, bir dirhəmə malik idi. Müsəlmanların xəlifəsi olan şəxs onların sərvətini ələ keçirtmək, özlərini cəzalandırmaqla deyil, onların siyasəti, tərbiyəsi ilə məşğul olmalı, onları qorumalı və müdafiə etməli, xidmətində durmalıdır. Əgər biz Rəşidi xəlifələrin müsəlmanlara göstərdiyi xidmətləri sadalamaq istəsək bu çoxcildli bir əsərə çevrilər. Lakin bizim fikrimizcə onların xilafətinin nübuvvət olduğunu bilsək kifayətdir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) demişdir: «*Sizin xilafətiniz otuz il çəkəcəkdir. Sonra məlik (şah, kral) gələcək, bunu da Allah istədiyinə qismət edəcəkdir*» (ət-Tirmizi). Əbu Bəkrin (r) xilafəti iki il yarım (632-634), Ömər (r) xilafəti 10 il (634-644), Osmanın (r) xilafəti 12 il (644-656), Əlinin (r) xilafəti isə yerdə qalan müddət ərzində davam etmişdir (656-661). Allah onların hamısından razı olsun! Əbu Bəkrə (r) mühacirlər və ənsarlar beyət etmişdilər. Onlar Rəsulullahın (s.ə.v.) ən yaxın adamları və silahdaşları idilər. İslam onlara qüvvət və izzət kəsb etdi, onlara müşrüklərə qələbə çaldırdı, onlarla Ərəbistan yarmadası fəth edildi. Rəsulullah (s.ə.v.) beyət edən kütlə Əbu Bəkrə də beyət gətirdi. Buna qarşı yalnız bəzi ənsarlar çıxdılar. Onlar istəyirdilər ki, mühacirlərdən və ənsarlardan hərəsindən bir əmir seçilsin. Bunu sübut edən hədislər batildir. Rəsulullah (s.ə.v.) müsəlmanlara Qureyşə tabe olmağı əmr edərək demişdir: «*Bu iş hələ də Qureyşə aiddir. Sizdən iki nəfər vardır. Onlara qarşı çıxanı Allah oda atacaqdır*». Bundan sonra ənsarlar hamılıqla Əbu Bəkrə beyət etdilər. Həqiqət budur ki, Peyğəmbər (s.ə.v.) Müsəlmanlara Əbu Bəkrə xəlifə etməyi tövsiyə etmişdir. Onun çoxsaylı söz və əməllərini nəzərə alıb bu fikri irələ sürmüşdür. Onun Əbu Bəkrə xəlifə kimi təqdim etməsinə sübutu əl-Buxari «*Səhabələrin fəziləti*» kitabında (5/5) verir: «*Peyğəmbərin (s.ə.v.) yanına qadın gəlir. Ona yaxın gəlməyi əmr edir. Qadın deyir: «Bura gəlib səni görməsəm kimi axtarım? Bununla qadın elə bil ki, ölüm xəbərini çatdırırdı. Peyğəmbər (s.ə.v.) ona deyir: «Məni tapmasan Əbu Bəkrə taparsan».*

Həmçinin deyilir ki, bir gün Aişənin yanına gəlib ona deyir: «*Atanı və qardaşını yanıma çağır. Əbu Bəkrə bir yazı yazım ki, bu işə heç kəs tamah salmasın*» (əl-Buxari, «*Xəstəlik*» kitabı, 7/119. Müslüm «*Səhabələrin fəzilətləri*» kitabı 4/1857).

Bu mövzuda çoxsaylı hədislər vardır. Buna görə də Peyğəmbər (s.ə.v.) xəstə olanda səhabələrin onun yanına gəlib bu barədə yazılı göstəriş almaları vacib olmadı. Çünki onlar bilirdilər ki, bu yazıda Peyğəmbər (s.ə.v.) mütləq Əbu Bəkrin (r) adını çəkəcəkdir. Onun özü bunu demişdir. Ömər (r) də demişdir ki, bizim yazıya ehtiyacımız yoxdur, biz həqiqəti bilirik, ona tabe olmalıyıq. Peyğəmbər (s.ə.v.), həmçinin özü müsəlmanlara Əbu Bəkrin (r) ətrafında toplanmağı öyrətmişdir. Buna görə də yazı yazmaq tələbini təkrar etmədi və ona israr etmədi.

Əbu Bəkr (r) də Peyğəmbər (s.ə.v.) kimi 63 yaşında vəfat etdi və onun yanında dəfn edildi. Bu şərəf və karamət ona bəsdir ki, Rəsulullah (s.ə.v.) onun haqqında demişdir: «*Dostluq-*

da mənim üçün ən etibarlı adam Əbu Bəkrdir. Özümə bir dost seçməli olsam, mütləq Əbu Bəkrə seçərəm, İslam qardaşlığı məhəbbətlədir...» (əl-Buxari və Müslüm).

Uca Allah Özü Əbu Bəkrə Peyğəmbərin (s.ə.v.) dostu adlandırır: «(Ey möminlər) **əgər siz ona (Peyğəmbərə) kömək etməsəniz, Allah ona kömək göstərmiş olar. Necə ki, kafirlər onu (Məkkədən) iki nəfərdən biri olaraq çıxartdıqları, hər ikisi mağarada olduğu və öz dostuna (Əbu Bəkrə): «Qəm yemə, Allah bizimlədir!» – dediyi zaman (göstərmişdi). O vaxt Allah ona (Peyğəmbərə və ya Əbu Bəkrə) bir arxayınlıq nazil etmiş... »** («ət-Tövbə» 40).

ÖMƏR İBN XƏTTAB

O, Ömər ibn Xəttab ibn Əbdül Üzzə ibn Rəbah ibn Üdəy ibn Kəbdir. Qureys ailələrindən birinə mənsub olan Peyğəmbərlə (s) yeddinci babada (Kəb ibn Lüeydə) birləşir.

O, Qureysin ən mötəbər adamlarından, qəbilə ağalarından biri idi. O, Qureysdə elçi-səfir vəzifəsini yerinə yetirirdi. Əgər Qureysin öz içində və ya başqa bir tayfa ilə müharibə baş versəydi, tərəflər arasında danışıq aparın elçi olmaq üçün Ömərə müraciət edilərdi.

Künyəsi əbu Həfs, ləqəbi əl-Faruq idi. Bu ləqəbi ona Peyğəmbər (s) vermişdi. Ömər Fil ilindən on üç il sonra dünyaya gəlmişdir.

Nübuvvət bəsi vaxtı onun 30 yaşı var idi. Müsəlmanlara qarşı çox kəskin bir mövqə tutmuşdu. Peyğəmbər onu İslama çağırdı və o, bəsin altıncı ilində müsəlman oldu.

İslamı:

Ömər çox güclü, heybətli bir adam olmuşdur. Müsəlmanları çox incidər, onlara əzab-əziyyət verərdi. Ömərin əmisi oğlu və bacısı Fatimə bint Xəttabın əri Səid ibn Əmir Nüfeyl belə demişdir: «Allah, Sən Özün şahid sən ki, Ömər müsəlman olana qədər əl-qolumu necə bağladı».

Beləliklə, Ömər, müsəlman olduğuna görə Səidin əl-qolunu İslamdan üz döndərsin deyər bağlamışdı. Lakin bu zahiri qəddarlığın arxasında onun mərhəmətli xasiyyəti, lütfkarlığı gizləndirdi.

Həbəşistana mühacirət etmiş müsəlmanlardan biri olan Ummu Abdullah bint Əbu Həsmə (r) deyir: «Vallahi, biz Həbəş torpağına yola düşürdük. Amir bəzi şeylər almaq üçün getdi. Ömər ibn Xəttabla rastlaşdım. Ömər hələ müşrik idi, biz ondan çox əzab və işgəncələr görmüşdük. O dayanıb soruşdu:

– Bu hazırlıq hicrət üçündür, ya Ummu Abdullah? – Bəli, Vallahi. Biz Allah torpağını tərk etməli oluruq. Bizə çox əziyyətlər və işkəncələr verirsiniz – deyər mən cavab verdim. O isə: «Allah sizə kömək olsun!» – dedi. Mən onun üzündə mərhəmət əlaməti sezdim. Bunu heç vaxt görməmişdim. O getdi. Hiss etdim ki, kədərləndi. Amir şeyləri alıb qayıtdı. Ona dedim: Ey Əbu Abdullah! Kaş bir az bundan qabaq Öməri görəydin. Bizə münasibətdə lütf və kədəri açıq-aydın görünürdü.

O dedi:

– Sən istəyirsən o, müsəlman olsun?

Dedim ki, bəli, istərdim.

Amir dedi:

– Xəttabın eşşəyi yola gələr, amma gördüyün bu kişi müsəlman olmaz.

Bu sözləri Amir, Ömərin İslama olan ədavətinə və təzyiqinə görə acığından demişdi. Göründüyü kimi, qadının Ömər barədə zənni onu aldatmadı. Peyğəmbər (s) məhz bu vaxt Allaha dua etdi ki, İslama Ömərlə kömək etsin.

İbn Ömər (r) bu hədisi rəvayət edir:

«Peyğəmbər (s) demişdir: *Pərvərdigara! İslamı bu iki nəfərdən – Əbu Cəhl və Ömər ibn Xəttabdan Sənə daha çox əziz olan biri ilə qüvvətləndir. Bu iki nəfərdən Ömər daha əziz idi.*

Allah onun duasına cavab verdi: Ömər müsəlman oldu. Bu hadisə Həbəşistana birinci hicrətdən sonra baş verdi. İslam onun gəlməsi ilə gücləndi. Müsəlmanlar Kəbədə müşriklərdən qorxmadan namaz qıldılar.

İbn Məsud (r) demişdir: «Ömər müsəlman olandan sonra biz daha da güclü olduq».

Onun başqa bir hədisi: «Ömər müsəlman olana qədər biz Kəbədə namaz qıla bilməzdik. Ömər müsəlman olandan sonra müşriklərlə vuruşdu və onlar bizdən əl çəkdilər» İbn Məsud (r) deyir: «Onun İslamı böyük zəfər idi».

Xarakteri və məziyyətləri:

Ömər (r) müsəlman olandan sonra müşriklər ona qarşı çıxıb onunla vuruşdular. Hələ Cahiliyyədə o, öz fərasət və şücaətilə tanınırdı. İslamdasə o öz qüvvəsi, heybəti, zühd, ədalət, mərhəmət, elm və fiqhilə tanındı. Onun sözü ilə əməli düz gəlirdi. Bir neçə əməli ilə Quranın əmrlərini həyata keçirmiş oldu: İbrahimin məqamını namaz yeri seçdi, mömin analara hicabı məsləhət bildi. Ömər Peyğəmbərə: «Ey Allahın elçisi! Bəlkə İbrahimin (ə.s.) durduğu yeri

özümü zə namazgah edək?» – deyə təklif etdikdə, Uca Allah bu ayəni nazil etdi:

(«Ey möminlər!) **İbrahimin durduğu yeri özünü zə namazgah edin!...**» (əl-Bəqərə, 125).

Ömər (r) Peyğəmbərə: «Ey Allahın elçisi! Bəlkə, zövcələrinə hicab geyinməyi əmr edəsən?» - deyə təklif etdikdə, Allah-təala bu ayəni nazil etdi:

«Onlardan (Peyğəmbərin (s.ə.v.) zövcələrindən) bir şey soruşduqda pərdə arxasından soruşun. Bu həm sizin, həm də onların ürəklərinə daha çox təmizlik bəxş edər» (əl-Əhzab, 53).

Səd ibn Əbu Vəqqas (r) rəvayət edir ki, «*Ömər bin əl-Xəttab (r) izn alıb Peyğəmbərin (s.ə.v.) yanına daxil oldu. Peyğəmbərin (s.ə.v.) yanında səslərini onun səmindən uca qaldıraraq söhbət edən qadınlar Öməri (r) gördükdə, dərhal hicablarını geyindilər. Peyğəmbər (s.ə.v.) bu halı görüb gülməyə başladı. Ömər (r) ondan gülməsinin səbəbini soruşduqda o dedi: «Bu qadınlara təəccüblənirəm ki, sən sənini eşidən kimi hicablarını geyindilər». Ömər (r) üzünü onlara tutub dedi: «Ey nəfslərinə düşmən olanlar! Allahın elçisindən (s.ə.v.) qorxmursunuz, məndən qorxursunuz?» Onlar dedi: «Bəli, çünki sən sərt ürəklisən». Peyğəmbər (s.ə.v.) ona dedi: «Ey Xəttabın oğlu! Nəfsim əlində olana and olsun ki, şeytan sənə rast gəldiyi zaman yolunu dəyişdirib, başqa yol ilə gedir».*

Peyğəmbər (s) ona həm Cənnət, həm də şəhadət mücdəsi vermişdir. Əbu Musa əl-Əşəri (r) rəvayət edir ki, «*Bir dəfə Ömər bin əl-Xəttab (r) Peyğəmbərin (s.ə.v.) yanına daxil olmaq üçün izn istədi. Mən bunu Peyğəmbərə (s.ə.v.) çatdırdıqda, o dedi: «İzn ver, gəlsin və onu cənnətlə mücdələ!».*

Ömərə (r) beyət:

Peyğəmbər müsəlmanlara işarə etmişdi ki, Əbu Bəkr (r) xilafətə yiyələnmişdir. Əbu Bəkr (r) də onu Ömər ibn Xəttaba (r) vəsiyyət etdi. Əbu Bəkr (r) bu məsələdə camaatla məslə-hətləşdi, müsəlmanlar özlərinə xəlifə seçməyi ona həvalə etdilər. O, camaatı toplamağı əmr edib özü də bu toplantıda çıxış edərək dedi:

– Camaat! Gördüyünüz kimi Allahın hökmü artıq mənə də çatmışdır. Sizin işlərinizi idarə edən və sizinlə namaz qılan, düşmənlərinizlə vuruşan, sizə əmir olan bir adamın olması zəruridir. Əgər mənim fikrimi bilmək istəyirsinizsə, Ondan başqa ibadət haqqı olmayan Allaha and içirəm ki, mən özümə heç vaxt xeyir güdməmişəm». O ağıladı, camaat da ağıladı. Onlar dedilər:

– Ey Allahın Peyğəmbərinin xəlifəsi! Sən aramızda ən yaxşı və ən elmi olasan. İstədiyini adamı seç!

Əbu Bəkr dedi:

– Öz fikrimi sizə bildirəcəyəm. İnşaallah, içinizdən ən yaxşı olanı seçərəm.

Əbu Bəkr (r) Osman ibn Əffanı (r) çağıraraq dedi: «Yaz, bismilləhir-rəhmanir-rəhim. Bu tapşırığı Əbu Bəkr (r) ibn Əbu Qəhafə dünyada öz hakimiyyətinin sonlarında, bu dünyadan gedəndə və axirətdəki həyatının ilk çağlarında, kafirin imana gəldiyi, fitnəkarın düz yola gəldiyi və yalançının haqqı dediyi yerə daxil olanda vermişdir.

Mən özümdən sonra sizə Ömər ibn Xəttabı xəlifə qoyuram. Ona qulaq asın, itaət edin. Mən nə Allahdan, nə Onun peyğəmbərindən, nə dinindən sizə və özümə bir xeyir güdməmişəm. Bunu qəbul etsəniz deməli fikrim və biliyimlə razısınız, əgər başqasını seçsəniz, özünüz bilirsiniz. Mən xeyir istədim. Qeybi bilmirəm. Zülm edənlər biləcəklər hansı nəticələr əldə etmişlər. Vəssəlam aleykum və rəhmətullahi və bərəkətuhu».

İdarəçilik üslubu:

Ömər ibn Xəttab (r) idarəçilikdə öz səlafi Əbu Bəkr Siddiqin (r) yolunu davam etdirdi. Əbu Bəkrin vəfatından sonra xilafətdə ona beyət edildikdən sonra minbərə qalxıb Allaha həmdü sənə edərək dedi: «Camaat! Mən sizi imana dəvət edirəm. İman gətirin. Pərvərdigara! Mən sərtəm, məni Sənə itaət edənlərə münasibətdə haqqa uyğun şəkildə, Sənin camalının arzusuylla, axirət evi istəyilə yumşalt. Mənə Sənin düşmənlərinə, fitnəkarlara və münafıqlərə münasibətdə zülm və ədalətsizlik olmadan qətiyyət və sərtlik bəxş et. Pərvərdigara! Mən xəsisəm, israfçılıq, bədxərclik, riyakarlıq və şöhrətpərəstlikdən uzaq olan yaxşı keyfiyyətlərlə mənə səxavət bəxş et! Məni bununla Sənin camalın və axirət evinin arzusuylla yaşat! Pərvərdigara! Məni möminlərlə

münasibətdə ürəyi yumşaq və təvəzökar et!».

Onun idarəçilik metodu Əbu Bəkrin (r) xütbəsinə bənzər bir xütbəsində də aydınlaşır. Ömər (r) öz xilafətində yaxşı siyasət yeritmək, qətiyyətli və tədbirli başçı olmaq, fəth proqramını hazırlamaq, fəth edilmiş ərazilərdə düzgün siyasət yeritmək, rəiyyətin mənafeyini güdmək, ölkədə əminamanlığı bərqərar edə bilmək bacarığını nümayiş etdirdi.

O, beytülmalından (dövlət xəzinəsindən-tərc) yalnız qışda və yayda geyinmək üçün paltar götürərdi. Onun yeməyi orta mövqeli mühacirin yeməyindən fərqlənməzdi. Ömər (r)ün vali və sərkərdələrə yazdığı məktubları onun din və rəiyyətə qarşı Allaha təvəkkül etməsi və özünə inanmasına əsaslanan dərin məsuliyyət hissini ifadə edir.

Ömər ibn Xəttabın (r) ən mühüm əməlləri:

Ömər ibn Xəttab (r) böyük əzm və iradə ilə İslam dövlətini yaratmağa başladı. Bu dövlət, həyatın doğurduğu bütün problemlərlə qarşılaşıb yeni dövrün, xüsusilə İslam xilafətinin sərhədləri şərq və qərb, cənub və şimal istiqamətlərində genişlənməsi şəraitində meydana gələn tələblərinə cavab verməyə qadir olmalı idi. Onun gördüyü ən mühüm işləri sadalayaq:

1 – Divanlar yaratdı. Belə ki, onun yaratdığı əskərlər divanı indiki dövrdə müdafiə nazirliyinə, xərac divanı isə maliyyə nazirliyinə bənzəyir.

2 – Müsəlmanlar üçün beytulmal təsis etdi, qazilər, katiblər təyin etdi, hicri tarixini İslam dövlətinin təqvimini kimi qəbul etdi, həmçinin poçt xidmətini yaratdı.

3 – Vətəndaşların qayğısına qalırdı. Bu məqsədlə müsəlmanlara tez-tez baş çəkər, onları yoxlayardı. Xüsusilə gecə vaxtı evləri gəzərdi.

4 – Fəth olunmuş torpaqları əskərlər arasında bölüşdürmək əvəzinə onların əsil sahiblərinin əlində saxladı ki, onlar xərac verə bilsinlər.

5 – Fəth olunmuş ölkələr vilayətlər şəklində inzibati bölgələrə bölündü. Hər bir vilayətə əmir (vali, hakim-tərc) təyin edildi. Onun üçün müsəlmanların beytülmalından götürülən müəyyən miqdarda maaş ayrıldı. O, bir qayda olaraq möminliyinə, yaxşı idarəçilik qabiliyyətinə malik olan, əsil-nəcabətinə, ailə mənsubiyyətinə əhəmiyyət vermədən seçdiyi adamları vali təyin edirdi.

6 – Fəth olunmuş ölkələrdə bir neçə şəhər tikdirdi. Bunlara misal olaraq İraqda Bəsrə və Kufə, Misirdə Füstat və sairə şəhərləri göstərmək olar. Bundan məqsəd həmin ölkələrdə İslam dövlətinin mərkəzlərini yaratmaq idi.

Onun dövründəki fəthlər:

Ömər Faruqun (r) böyük əhəmiyyət verdiyi işlərdən ən əsasları cihadı davam etdirmək, İslamı yaymaq və hələ Əbu Bəkrin (r) dövründə İran və Bizans ərazilərinə başlanmış fəthləri davam etdirmək idi. Bu fəthlər aşağıdakı bölgələri əhatə edirdi:

a) İraq və Farsın fəthi:

Ömər ibn Xəttab (r) öz diqqətini, İraq və fars bölgələrini fəth etməyə yönəltdi. Bu qərarı Şamda yerləşən İslam ordularının vəziyyətindən arxayın olandan sonra qəbul etdi.

İraq və Farsın fəthinin əhəmiyyəti, özünü xüsusilə onda biruzə verirdi ki, hətta xəlifə özü qoşuna başçılıq etmək istədi. Lakin müsəlmanlar ona ölkədə qalmağı və əvəzinə tanınmış səhabələrdən birini göndərməyi məsləhət bildilər. Ömər bu təklifi bəyəndi və bu məqsədlə Səd ibn Əbu Vəqqas (r) seçdi.

b) Hicrətin 15-ci ilində Qadisiyyə döyüşü:

Səd ibn Əbu Vəqqas (r) həmin dövrdə böyük İran dövlətinin bir hissəsi olan İraqa yönəldi. Bu yürüş mahir sərkərdəlik və həqiqi iman sahibinin düzgün siyasətinə gözəl bir nümunə oldu. Farslar üzvləşəcəkləri təhlükəni hiss edəndə onların şahı Yəzdəgird çoxsaylı bir ordu topladı. Tarixçilərin məlumatına görə Fars ordusu 80 min yaxşı təlim görmüş, ən yaxşı silahlara malik döyüşçülərdən ibarət idi. Fars qoşunlarına təcrübəli bir sərkərdə başçılıq edirdi. Onun adı Rüstəm idi. Ordunun tərkibində 33 fil də var idi. Ordular üz-üzə gələndə Rüstəm Səddən (r) ağıllı, alim bir şəxsi istədi ki, ondan bəzi şeylər soruşsun. Ərəblər onu heyratə gətirmişdi: Nə baş vermişdir? Onların belə dəyişməsinin səbəbi nədir? Onlar həmişə farslara baş əymişlər. Ac qalanda müəyyən miqdarda yemək alıb razı qalardılar, indisə hücumu keçirlər? Səd (r) onun yanına səhabələrdən (r) bir neçə nəfəri, o cümlədən Rübeyyə ibn Amiri (r) göndərdi. Farslar sərkərdənin oturacağını qızılı yastıqlar və ipək xalçalarla döşəmişdilər. Oturacağın ətrafı

qiymətli daş-qaşla, yaqut, mirvari və başqa nadir zinətlərlə bəzədilmişdi, üstünə göz qamaşdıran tac qoyulmuşdu. Sərkərdə qızıl taxtda oturmuşdu. Rübeyyə (r) əynində nimdaş paltar, belində qılınc, yabının belində məclisə daxil oldu. Onların bu təm-tərağını, təkəbbürünü görəndə atını düz xalçanın bir tərəfinə ayaq basana qədər sürdü, atdan düşüb onu qiymətli mütəkkəllərin birinə bağladı. O, başını yuxarı tutub sabit addımlarla onlara yaxınlaşdı. Onun silahı əlində, zirehi əynində, dəbilqəsi başında idi. Ona dedilər:

– Silahını kənara qoy!

O isə qürurla cavab verdi:

– Mən bura öz istəyimlə gəlməmişəm. Siz məni çağırırsınız. Məni bu cür qəbul edirsiniz edin, əks tədqirdə qayıda bilərəm.

Rüstəm onlara dedi:

– İcazə verin.

Ona icazə verdilər. Əlində nizə mütəkkəllərə söykənərək oturdu. Rüstəm soruşdu:

– Siz nə üçün gəlmisiniz?

Rübeyyə (r) dedi:

– Allah bizi göndərmişdir ki, bəndələrin bəndəyə ibadətinə son qoyub Allaha ibadətə yönəldək, dar dünyadan geniş dünyaya çıxaraq, dinlərin zülmündən qurtarıb İslamın ədalətinə çatdıraq. O bizi Öz dini ilə Öz məxluqatlarına onları bu dinə dəvət üçün göndərmişdir. Kim bunu qəbul etsə, biz də onu qəbul edərək, onu rahat buraxarıq. Bunu rədd edənlərlə həmişə döyüşərik ki, Allahın bizə verdiyi vədə çataq.

Rüstəm soruşdu:

– Bu nə vəddir?

Səd dedi:

– Bu, İslamı rədd edənlərlə döyüşdə ölənlərə Cənnət, sağ qalanlarasa zəfər vədidir.

Rüstəm gözləməyi tələb etdi. Səhabələr üç gündən artıq gözləyə bilməyəcəklərini dedilər.

Bundan sonra hər iki ordu döyüş meydanında üz-üzə gəldi. Bütün gün ərzində və gecə vaxtı çox şiddətli bir döyüş baş verdi. Bu döyüş tam kəskinliyi ilə üç gün davam etdi. Müsəlmanlar döyüş fillərindən çox əziyyət çəkdi. Onlar ərəblərin bu cür əcaib heyvan görməyən atlarını hürküdükdülər. Lakin igid möminlər döyüşə səbrlə dözdülər, Allahın köməyi və mömin bəndələrə göstərdiyi qayğı sayəsində qələbə əldə etdilər.

Döyüşün dördüncü günü Allah çox şiddətli bir külək göndərdi. Bu külək məcusilərin (atəşpərəstlərin- tərç) düşərgəsini darmadağın etdi. Farslar qaçdılar, onların sərkərdəsi öldürüldü. Onlardan 10 min döyüşçü qətlə yetirildi. Müsəlmanlardan isə təqribən 2500 nəfər şəhid oldu. Bu həlledici döyüşdə Allah sübhənəhu Öz dinini dəstəklədi, Öz kəlamını ülviləşdirdi, ərəblər və əcəmlər müsəlmanlardan qorxdular. İslamın haqq çağırışı və ədaləti geniş yayıldı. Küfr və şirk zülmünün hüdudları isə daraldı.

v) Şamın fəthi: Rumlar müsəlman ordusunun onların torpaqlarına girməsi barədə məlumat aldılar və Qüdsdə olan imperator Hergelə məktub yazdılar. Hergel onara belə dedi: «Mən sizə müsəlmanlarla sülhə gəlməyi məsləhət bilirəm. Hətta siz Şamın yarısını əldə saxlayıb qalan yarısını onlara verməklə də sülhə gəlsəniz yaxşıdır. Rum torpağı sizə daha əzizdir. Bu, onların sizə Şamda üstün gəlib Rumun yarısına yiyələnməsindən daha yaxşıdır».

Bu nəsihət Rum sərkərdələrini qəzəbləndirdi. Onlar elə zənn etdilər ki, imperator qocalıb əldən düşmüşdür. Belə getsə o, torpaqları bu yeni fəthlərə verəcəkdir. Nəhayət Hergel öz sərkərdələrinə güzəştə getdi və məğlub olacağını yəqin bilsə də müsəlmanlarla döyüşmək qərarına gəldi.

yəqin bilsə də müsəlmanlarla döyüşmək qərarına gəldi.

Hergel qiyamçıları toplayıb Homsa gəldi. Burada müsəlmanlara qarşı yaxşı silahlanmış ordu hazırladı.

q) Yərmuk döyüşü. Hicrətin 15-ci ili:

Bizans imperatoru Hergel müsəlmanların ardıcıl olaraq qazandıqları qələbələrin şahidi olandan sonra var gücünü toplayıb böyük bir ordu hazırladı və qardaşını da ona başçı qoydu. Bu Rum qoşunu İordan çayının qollarından biri olan Yərmuk çayının sahillərində düşərgə saldı. Əbu Ubeydə başda olmaqla müsəlman qoşunu rumlarla üz-üzə dayandı. Əbu Ubeydə Xalid ibn

Validə (r) müsəlman ordusunu tənzimləməyi tapşırdı. Xalid ərəblərin bu vaxta qədər şahidi olmadığı gözəl bir nizam işləyib hazırladı. Müsəlman süvariləri cəsarətlə rumluların üzərinə yeriyib düşmən atlılarını piyadalardan ayıra bildilər. İgid müsəlman süvarilərinin zərbələrinə tam gətirə bilməyən rum atlıları minlərlə itki verəndən sonra geri çəkildilər. Bundan sonra müsəlmanlar bir çoxu döyüş meydanında qətlə yetirilən, digərləri isə çayın sularına qərq olan Rum piyadasının üstünə yeridilər. Bu döyüşdə qələbə müsəlmanların açıq-aşkar müttəfiqi idi. Yərmuk döyüşündə rumlular 100 mindən çox adam itirdilər. Müsəlmanlardan təqribən 3 min döyüşçü şəhid oldu.

ğ) Misrin fəthi:

Həmin dövrdə Misir Bizans imperiyasının tərkibinə daxil idi. Misir əhalisi rumlular kimi xristian və onlarla din baxımından yaxın olsalar da ayrı-seçkiliyə məruz qalırdılar. Bizanslılar onları təhqir edir, ağır vergilərlə incidirdilər. İş o yerə gəlib çıxmışdı ki, hətta ölüyə vergi qoyurdular. Bu vergi ölü sahibi tərəfindən ödənilməyincə onu basdırmağa qoymurdular.

Əmr ibn As dörd minlik müsəlman döyüşçüsünün başında Şamdan Misirə yollandı. Onlar Sinay səhrasını keçib hicrətin 18-ci ilinin axırında Ərişə çatdılar. Şəhər burada Bizans qarnizonu olmadığı üçün müqavimətsiz müsəlmanlar tərəfindən fəth olundu. Müsəlmanlar yürüşü davam etdirib Forma (indiki Port Səid şəhəri) adlı yerə çatdılar. Şəhər bir ay yarım müddətində mühasirədə saxlanıldıqdan sonra təslim oldu. Misirlilər bu mühasirə zamanı müsəlmanlara kömək edirdilər. Sonra Əmr Belbeysə doğru irəliləyib bir ay fasiləsiz döyüşdən sonra onu aldı. Yürüşü davam etdirən müsəlman ordusu Ummu Dənin (Qahirədə dəmir yol stansiyası yaxınlığında) adlı yerdə rumlularla döyüşdülər. Rumlular Bəbulyun qalasına sığınmışdılar. Bura çox möhkəm bir qala idi. Müsəlmanlar düşməni mühasirəyə alıb Allahın köməyiylə qələbə çaldılar. Misir şəhərləri bir-birinin ardınca fəth olundu.

Xəlifə Ömər ibn Xəttabın (r) şəhid olması:

Xəlifə Ömər ibn Xəttab (r) əslən məcusi (atəşpərəst-tərc) olan Əbu Lölə ləqəbli Feyruz adlı bir şəxs tərəfindən şəhid edildi. O, Məğirə ibn Şabanın qulu idi. O, xəlifəni iki başlı xəncərlə göbəyinin altından olmaqla altı zərbə vuraraq öldürdü. Göbək altından vurulan zərbə ölümcül idi. Bu qəsd fəcr (sübh) namazı vaxtı, hicrətin 13-cü ilinin Zil- Hiccə ayının 23-də baş verdi. Qatil ona təkbir zamanı zərbə endirib qaçdı. Yol üstü qarşısına çıxan hər kəsi yaralayır. Feyruz bununla 13 nəfərə zərbə endirə bildi. Onlardan demək olar ki, yarısı qətlə yetirildi. Əbu Lölə qaça bilməyib ələ keçəcəyini hiss etdikdə öz xəncərilə intihar etdi.

Yaralı xəlifəni evinə apardılar. O üç gün yaşadı və çərşənbə günü vəfat etdi. Hətta son günlərində belə o öz müdrikliyini və əxlaqını əldən verməmişdi. Ölümünü hiss etdikdə o, Aişənin (r) yanına adamlar göndərərək onu Peyğəmbərin (s) və Əbu Bəkrin (r) yanında dəfn ediləməsinə icazə istədi. Bu xahişi eşidəndə Aişə (r) dedi: «Mən bu yeri özüm üçün saxlamışdım, amma Ömər bu yerə layiqdir!». Adamlar gəlib bu xoş xəbəri xəlifəyə çatdırır. Bunu eşidən Ömər dedi: «Mən öləndən sonra ondan bir də soruşun, ola bilər ki, mən sağ ikən xətrimə dəymək istəməyib». İnsanlar belə də edirlər, lakin Aişə öz sözlərini bir də təsdiqlədi.

İbn Abbas (r) rəvayət edir ki, «Mən Ömər ibn Xəttabın vəfatından sonra onun çarpayısının ətrafına toplaşmış, dua edən qövmün arasında dayanmışdım. Arxamda dayanan bir kişi dirsəyini çiynimə qoyub dedi: «Allah sənə rəhmət eləsin! Allahdan istəyirəm ki, sən yoldaşlarınla (Məhəmməd (s.ə.v.) və Əbu Bəkr (r) ilə) bir yerdə olasan! Çünki mən çox vaxt Peyğəmbərin (s.ə.v.) «Mən, Əbu Bəkr və Ömər filan əməli etdik. Mən, Əbu Bəkr və Ömər filan yerə getdik» dediyini eşidirdim». Mən dönüb arxamda dayanan əshabənin kim olduğuna baxdım. Bu Əli ibn Əbu Talib idi».

Ömərlə (r) Əli (r) möhkəm dost idilər. Buna Əlinin (r) Fatmeyə Zəhradan (r) olan qızı Ümm Gülsümü ona ərə verməsi dəlalət edir. Ömərin Ümm Gülsümdən Zeyd və Ruqiyyə adlı iki övladı vardı. Bundan əlavə, Əlinin (r) Ümm Həbib bint Rəbiyə adlı zövcəsindən olan oğlunun adı Ömər idi.

Oğlu Abdullah onu yudu və kəfənlədi, cənazə namazını qıldırdı və iki məsləkdaşının (Peyğəmbərin (s) və Əbu Bəkrin (r)) yanında dəfn etdi. Onun xilafəti 10 il 6 ay davam etdi. Allah onu razı saldı və ondan razı qaldı. Ona İslamı və müsəlmanlara ən yaxşı mükafatı bəxş

etdi.

OSMAN BİN ƏFFAN

HİCRİ 24-CÜ İLİN ƏVVƏLİ. ƏMİRƏLMÖMİNİN OSMAN BİN ƏFFANIN XƏLİFƏLİYƏ BAŞLAMASI

Osman bin Əffan xoş üzvlü, uzun saqqallı, orta boylu, enlikürək, gur saçlı idi.

Ömər bin Xəttab özündən sonra xilafəti idarə etmək üçün cənnət müjdəsi verilmiş altı nəfərdən - Osman bin Əffan, Əli bin Əbu Talib, Təlhə bin Übeydulla, Zübeyr bin Əvvam, Sə'd bin Əbu Vəqqas və Əbdürrəhman bin Övfdən ibarət şura yaratdı ki, onlardan biri xəlifə tə'yin edilsin. Ömər dedi: "Nə diri, nə də ölü ikən onların gördüyü işin məs'uliyətini daşımıram. Allah sizə xeyir vermək istəsə, hamınızı onların xeyrinə şərikin edər. Necə ki, Allah Peyğəmbərinizdən sonra hamınızı xeyirlə birləşdirdi". Ömər allahpərəstliyindən idi ki, cənnət müjdəçilərindən olmasına baxmayaraq, Səid bin Zeyd bin Nəfilə şuraya daxil etmədi, çünki əmisi oğlu idi, ehtiyat edirdi ki, bunu nəzərə alıb qohumluğa görə onu xəlifə tə'yin edələr. Ona görə də Səid şuradan kənar qaldı. Ömər şura üzvlərinə dedi ki, Abdulla bin Ömər məsləhətçi kimi sizinlə birlikdə olacaq, amma onun məsələyə qarışacağı yoxdur. Tövsiyə etdi ki, şura üzvləri yığılıb məşvərət qurtaranadək üç gün Süheyb bin Sinan Rumi camaatla namaz qılsın. Əbu Təlhə Ənsari və Miqdad bin Əsvəd başda olmaqla əlli müsəlman şurada özünün səlahiyyətli nümayəndəsi tə'yin etdi və beləliklə, məsələ qurtardı. Ömər dedi: "Zənn etmirəm ki, camaat kimisə Osman və Əliyə bərabər tutsun, çünki Cəbrayıl əleyhissəlamın Rəsulullahə nazil etdiyi vəhyləri Peyğəmbərin yanında yazan onlar olublar".

Məqsəd bu idi ki, şura üzvləri məşvərət keçirdikləri evə qapanıb camaatdan aralı olsunlar. O vaxta qədər ki, onlardan üçü öz hakimiyyət hüququnu digər üç nəfərə güzəştə getsin. Beləliklə, Zübeyr hakimiyyət hüququnu Əli bin Əbu Talibə, Sə'd Əbdürrəhman bin Övfə, Təlhə Osman bin Əffana verdi. Əbdürrəhman Osman və Əliyə dedi: "İkinizdən hansı bu sınaqdan uğurla çıxsın, onu seçərik ki, qalan iki ən yaxşı adama rəhbər olsun". Osman və Əli susdular. Əbdürrəhman dedi: "Mən öz hüququmdan əl çəkirəm. Allah şahiddir ki, hər şeyi edirəm, hüququmu ikinizdən ən layiqliyə, ən yaxşıya verirəm". Dedilər: "Oldu". Onların hər biri ilə danışdı, və'd aldı ki, onu seçsələr, ədalətli olacaq, seçilməsə isə, seçilənin sözünü eşidəcək, ona itaət edəcək. Dedilər: "Oldu". Bundan sonra dağılıdılar.

Əbdürrəhman var qüvvəsini sərf edib başladı camaatın rə'yini öyrənməyə. Başbilənlərlə, ağsaqqallarla bir-bir, iki-iki, gizli, aşkar məsləhətləşməyə. Hətta qadınların, yeniyetmələrin, üç gün ərzində Mədinəyə gələn atlıların və köçərilərin fikrini soruşdu. Kimdən soruşdusa, onları göstərdi. Əliyə dedi: "Səndən soruşsam, kimi deyərsən?" Dedi: "Osmani". Osmandan soruşdu, o da dedi: "Əlini". Dördüncü gün səhəri bacısı oğlu Misvər bin Məkrəməyə əmr etdi ki, onların ikisini də çağırınsın. Onlar Əbdürrəhmanın yanına gələndə qabaqlarına çıxıb dedi: "Sizin barənizdə camaatın fikrini öyrəndim. Elə bir adam görmədim ki, kimisə sizə bərabər tutsun". Sonra hər ikisindən və'd aldı ki, seçilsə, ədalətli olacaq, seçilməsə, seçilənin sözünü eşidəcək, ona itaət edəcək. Hər biri dedi: "Oldu".

Sonra məscidə tərəf getdilər. Əbdürrəhman başına Rəsulullahın bağışladığı əmmaməni qoymuş, qılıncını bağlamışdı. Mühacirlərin və ənsarların ağsaqqallarının yanına adam göndərdi. Əzandan sonra müəzzin bildirdi ki, namaz cümə namazıdır. Məscid adamlarla doldu. Camaat cərgələrə düzüləndə Osman lap arxada yer tapa bildi, çünki çox təvazökar adam idi. Sonra Əbdürrəhman minbərə qalxıb dedi: "Camaat! Gizli və aşkar fikrinizi soruşdum. Heç kimi bu iki adamdan birinə - Əliyə və ya Osmana bərabər tutmadığınızı gördüm. Əli, gəl yanıma". Əli qalxıb onun yanına gəldi, minbərin altında dayandı. Əbdürrəhman onun əlindən tutub dedi: "Sən Allahın Kitabına, Peyğəmbərin Sünnəsinə, Əbu Bəkrin və Ömər əməllərinə sədaqət andı içirsənmi?" Əli dedi: "Yox. Amma bütün gücümlə bunu etməyə çalışaram". Əbdürrəhman əlini uzadıb dedi: "Osman, dur gəl". O, Osmanın əlindən tutub dedi: "Sən Allahın Kitabına, Peyğəmbərin Sünnəsinə, Əbu Bəkrin və Ömər əməllərinə sədaqət andı içirsənmi?" Osman dedi: "Bəli". Əbdürrəhman əli Osmanın əlinin üstündə ola-ola başını məscidin tavanına sarı

qaldırıb dedi: “İlahi, üç dəfə eşit və şahid ol! İlahi, üzərimdə olan məs’ulyyəti daha daşımıram və bu məs’ulyyət Osmanın üzərinə düşür”. Sonra camaat yığılıb Osmana sədaqət andı içdilər. İlk and içənlərdən biri Əli bin Əbu Talib oldu.

Xəlifə Osmanın camaatla birgə qıldığı ilk namaz axşamçağı namazı oldu. Sonra o, qulluqçularına, şəhər başçılarna, sərkərdələrə, imam-xətiblərə, xəzinədarlara yazıb onlara şəriətə əməl etməyi buyurdu, pis işlər görməyi qadağan etdi, onları Allaha və Onun Peyğəmbərinə itaətə çağırırdı.

Həmin il Vəlid bin Əqəbə Azərbaycan və Ermənistanı zəbt etdi, çünki bu ölkələrin əhalisi Hüzeyfə bin Yəməmə ilə bağlanmış olduqları əhdi pozmuşdular. Nəticədə barışıq yarandı.

Həmin il rumlular Şama yürüş etdilər. Osman Vəlid bin Əqəbədən tələb etdi ki, Şamdakı dindaşlarına kömək etsin. Vəlid 8 min döyüşçü ayıraraq Həbib bin Müslim Fəhrini qoşuna başçı tə’yin etdi. İki ordu - Müaviyənin və Həbibin orduları birləşib 80 minlik rum qoşununun üzərinə hücum etdilər, onları məğlubiyyətə uğradıb çoxlu qənimət götürdülər, qalalarını ələ keçirdilər.

Hicri 25-ci ildə Əbu Musa əl-Əş’əri Reyi fəth etdi. Misir əhli müsəlmanlarla bağladığı əhd-peymanı pozdu. Osman Əmr bin Ası onların üstünə göndərərək əmin-amanlığı bərpa etdi. Həmin il Osman Abdulla bin Sə’d bin Əbu Sərəhi Afrika və Məğrib ölkələrini fəth etməyə göndərdi. Oraları fəth etsəydi, qənimətin beşdə birinin beşdə birinə sahib olacaqdı. Abdulla onların üstünə on minlik qoşunla getmişdi, bərbərlərin sayı isə 100 min idi. Müsəlmanlar Afrikanın düzünü də, dağını da fəth etdilər. Bundan sonra Afrika əhli islamı qəbul etdi və itaət göstərdi. Həmin il Osman Sə’d bin Əbu Vəqqası Kufə valiliyindən azad etdi və onun yerinə Vəlid bin Əqəbəni tə’yin etdi. Bu da Osmana qarşı narazılığa səbəb oldu.

Hicri 26-cı ildə Osman Kə’bə məscidini genişləndirdi.

Afrika və Məğrib ölkələri fəth ediləndə Osman dərhal Abdulla bin Nafini dəniz yolu ilə Əndəlüsə göndərdi. Müsəlmanlar gedib oranı fəth etdilər.

Hicri 28-ci ildə müsəlmanlar Şam əmiri Müaviyə bin Əbu Süfyanın rəhbərliyi ilə Kipri fəth etdilər.

Hicri 29-cu ildə Osman Əbu Musa əl-Əş’ərini Kufəyə rəhbərlikdən azad edib onun yerinə dayısı oğlu, 25 yaşlı Abdulla bin Amir bin Kureyzi tə’yin etdi. Həmin il Abdulla bin Amir fars ölkəsinin qalan hissəsini fəth etdi. Həmin il Osman Peyğəmbər məscidini genişləndirdi, onu əhəngdən tikdirdi. Məscidin uzunluğunu 160 qulac, enini 150 qulac etdi, 6 qapı qoydu. Həmin il Həcc zamanı Osman namazı Məkkədə tamamladı, onu qısaltmadı. Buna görə Əli, Əbdürrəhman və Abdulla bin Məs’ud onunla mübahisə etdilər. Osman namazı tamamlamaqdan vaz keçdi və üzr istəyib bildirdi ki, Məkkədə evlənib; o, elə zənn edirmiş ki, adam evləndə, bir yerdə oturub qalmalı və namazı tamamlamalıdır.

Hicri 30-cu ildə Osman Vəlid bin Əqəbəni çıxarıb onun yerinə Səid bin Ası əmir tə’yin etdi. Həmin il Peyğəmbərin üzüyü Osmanın əlindən Əris quyusuna düşdü. Osman nə qədər xərc qoydusa da, sə’y göstərdisə də, üzüyü tapa bilmədi, onun əvəzinə gümüşdən üzük düzəltdirib üstünə Məhəmməd Rəsulullahın adını həkk etdirdi.

Həmin il Müaviyə Əbuzərdən Osmana şikayət etdi, çünki o (Əbuzər), camaatı nəyi artıq qalırsa sədəqə kimi verməyə məcbur edir, ərzaqdan başqa nəsə yığıb saxlamağı qadağan edirdi. Şübhəsiz, Əbuzər səhv edirdi. Çünki Allahın mal-dövlət üzərində haqqı yalnız zəkatdır. Müaviyə bunu yaymağı ona qadağan etdi, lakin Əbuzər fikir vermədi. Sonra Əbuzər Rübzədə (Mədinənin kənarında) məskunlaşmaq istədi. Osman ona bu şərtlə icazə verdi ki, Mədinə ilə əhd-peyman bağlasın. Xaricilər bundan sui-istifadə edərək şaiyə yaydılar ki, guya Osman Əbuzəri sürgün etmişdir.

Həmin il Osman cümə günü cümə namazı zamanı Mədinədən kənarında bildiriş üçün üçüncü əzan artırırdı. Çünki şəhər böyümüşdü və camaatın namaza hazırlaşmaq üçün kifayət qədər vaxtı olmalı idi.

Hicri 31-ci ildə Rum kralı Konstantin və farsların şahı Yəzdigüird müsəlmanlar tərəfindən öldürüldülər.

Hicri 32-ci ildə Müaviyə Rum ölkəsini fəth edib Bosfor boğazına çatdı.

Hicri 33-cü ildə Abdulla bin Əbu Sərəh təkrarən Afrika ölkələrini fəth etdi, çünki oranın

əhalisi əhdə xilaf çıxmışdı. Həmin il əmirəlmö'minin Osman bir qrup kufəli qareni (Qur'an bilicisini) Şama sürgün etdi. Buna səbəb o idi ki, onlar Sə'd bin Amirin yanında pis söz danışmışdılar. Osman Müaviyəyə yazıb göstəriş verdi ki, onları qarşılıyib yaxşılıq etsin, qonaqpərvərlik, lütfkarlıq göstərsin. Həqiqətən, Müaviyə onları açıq ürəklə qarşılıyib hörmət-izzət göstərdi. Ancaq onlar öz səhv hərəkətlərindən əl çəkməyib Qüreyşə tə'nə edir, Osmanı və Səid bin Amiri söyürdülər. Buna görə də Müaviyə onları Şamdan çıxartdı ki, camaatın beynini xarab etməsinlər. Onlar doqquz nəfər idilər: Kamil bin Ziyad, Əştər Nəx'i, Əlqəmə bin Qeys Nəx'i, Sabit bin Qeys Nəx'i, Cündüb bin Zühəyr Amiri, Cündüb bin Kə'b Əzdi, Ürvə bin Cə'd, Əmr bin Hümq Xəzai və Sə'sə'ə bin Səvəhan. Şamdan çıxıb Homsa gəldilər. O vaxt Homs valisi Əbdürrəhman bin Xalid bin Vəlid idi. Vali onları hədələyib istədi ki, tutsun. Onlar öz əməllərindən əl çəkib tövbə etdiklərini bildirdilər. Onun hökmranlığı altında dəniz sahilində yaşayış üçün yer seçdilər. Vali buna icazə verdi və onlara ərzaq göndərdi. Əştər Nəx'i Osmana məktub yazıb özünün və dostlarının hərəkətlərinə görə ondan üzr istədi.

Hicri 34-cü il gəldi. Osmana itaətdən boyun qaçıranlar yazışmağa başladılar. Onlar Kufə əhlindən idilər, Kufədən sürgün edilmişdilər və Homsda Əbdürrəhmanın hakimiyyəti altında yaşayırdılar. Onlar Kufə əmiri Səid bin Asa qarşı çıxıb üsyan qaldırdılar, onu və Osmanı təhqir etdilər. Osmanın yanına danışmaq üçün adam göndərdilər. Onlar Osmanı böyük əshabələri çıxarıb onların yerinə Bəni Ümeyyədən olan qohumlarını - uşağ-muşağı tə'yin etməkdə günahlandırirdılar. Osman şəhər başçılarına məktub yazıb onları məsləhətləşməyə çağırırdı. Şam əmiri Müaviyə, Misir əmiri Əmr bin As, Məğrib əmiri Abdulla bin Əbu Sərəh, Kufə əmiri Səid bin As, Bəsrə əmiri Abdulla bin Amir gəldilər. Abdulla bin Amir Osmana məsləhət gördü ki, onların (kufəlilərin) başını müharibə ilə qarışdırın. Səid məsləhət gördü ki, onları köklü-köməcli məhv etsin. Müaviyə məsləhət gördü ki, onlara heç fikir verməsin, çünki döyüşçü kimi qorxaq və zəifdirlər. İbn Əbu Sərəh məsləhət gördü ki, bəlanı dəf etmək üçün onları pulla ələ alsın. Əmr isə məsləhət gördü ki, onların tələblərini yerinə yetirsin, istəmədikləri adamları çıxartsın. Belə olanda Osman qərara aldı ki, bütün mənafeləri nəzərə alsın: bir hissəsinə pul göndərüb ələ aldı, bir hissəsini müharibə üçün sərhəd bölgələrinə göndərdi, öz adamlarını isə çıxartmayıb vəzifələrində saxladı.

Əmirələr öz ölkələrinə qayıdanda Kufə əhalisi silaha sarılıb Səid bin Ası şəhərə daxil olmağa qoymadı ki, onun yerinə Əbu Musa əl-Əş'əri tə'yin edilsin. Səid geri qayıtdı. Osman onların bəhanələrinə son qoymaq üçün bu tələbi qəbul etdi.

Tarix biliciləri qeyd edirlər ki, müxtəlif qruplaşmaların Osmana qarşı çıxmasının səbəbi bu idi ki, əslən yəhudi olan Abdulla bin Səba adlı birisi özünü müsəlman kimi qələmə verərək Misirə gedib bir dəstə adam arasında özünün uydurduğu söz-söhbət yaymağa başladı. Bu söz-söhbət belə idi. Məsələn, Abdulla bin Səba birisinə deyirdi: "Məgər sübut olunmayıb ki, İsa bin Məryəm bu dünyaya qayıdacaq?" Həmin adam cavab verirdi: "Bəli". Yəhudi deyirdi: "Rəsulullah ondan fəzilətlidir. O, İsa bin Məryəm əleyhissəlamdan şərəfətli və fəzilətli olduğu halda niyə bu dünyaya qayıtmaqdan imtina etmişdir?" Sonra deyirdi: "Allahın göndərdiyi elə bir peyğəmbər yoxdur ki, ona (peyğəmbərə) öz əhlindən vəliəhd göndərməsin. Yuşə bin Nun Musa əleyhissəlamın vəliəhdi olduğu kimi, Əli bin Əbu Talib də Məhəmməddən sonra onun vəliəhdidir. Məhəmməd peyğəmbərlərin sonuncusu olduğu kimi, Əli də vəliəhdlərin sonuncusudur". O daha sonra deyirdi: "Əlinin hökmranlığa, xəlifəliyə Osmandan daha çox haqqı var. Osman hakimiyyətdə özünü davakar aparır". Beləliklə, camaat guya dinə bağlılığını göstərərək Osmana qarşı çıxmağa başladı. Onlara dəstə-dəstə sadə-lövh adamlar da qoşuldular, və'dələşdilər ki, Osmana qarşı birləşsinlər.

HİCRİ 35-Cİ İL. OSMANIN QƏTLİ.

Səbəb bu idi ki, Osman Əmr bin Ası Misir əmirliyindən azad edəndə onun yerinə Abdulla bin Sərəhi tə'yin etmişdi. Çünki Osmana qarşı çıxanları Əmr sıxışdırır, incidirdi. Ona görə də Osmana şikayət etdilər ki, onu çıxardıb, daha mülayim bir adamı tə'yin etsin. Sonralar Misir əhlinin İbn Əbu Sərəhdən də zəhləsi getdi. O isə Bərbər ölkəsini fəth etməklə onlardan aralı düşmüşdü. Misirdə əshabələrin övladlarından ibarət bir dəstə meydana çıxıb camaatı Osmana

qarşı qaldırmağa başladı. Məhəmməd bin Əbu Bəkr və Məhəmməd bin Əbu Hüzeyfə də onların arasında idilər. İş o yerə çatdı ki, rəcəb ayında ümrə (kiçik həcc) həccini icra etmək pərdəsi altında 800 atlı səfərbər edilib Mədinəyə göndərildi. Onlar Əmr bin Bədil bin Vərqa Xəzainin, Əbdürrəhman bin Ədis Bəlvinin, Kənanə bin Bişr Tüceybinin və Sudan bin Həmran Sükuninin rəhbərliyi ilə dörd dəstəyə bölünüb Osmanın üstünə yeridilər. Məhəmməd bin Əbu Bəkr də onlarla birlikdə idi. Məhəmməd bin Əbu Hüzeyfə isə Misirdə qalıb camaatı ayağa qaldırır, Mədinəyə gedənləri müdafiə edirdi.

Misir əmiri onların bu hərəkətləri barədə Osmana yazıb xəbər verdi. Onlar Mədinəyə yaxınlaşanda Osman Əli bin Əbu Talib başda olmaqla bir qrup əshabəni göndərdi ki, gedib onlarla danışsın, onlara geri qayıtmağı məsləhət görsün. Əli onların yanına getdi. Onlar Əliyə hörmət-izzət göstərüb ona hədsiz diqqətlə yanaşdılar. Əli onları danlayıb geri qayıtdı. Onlar korpeşman qayıdıb getdilər. Dedilər: “Bu, o adamdır ki, ondan ötrü əmirlə dava edirsiniz?” Deyirlər ki, Əli mübahisəyə girib onların bəhanələrini puça çıxartdı, şübhələrinə son qoydu. Soruşdu ki, xəlifəni nədə ittiham edirsiniz? Dedilər: “O, hər yeri qoruğa çevirib və bu qoruqlarda heç kim heç nə otara bilmir, o, müşəfləri yandırır, namazı səfər zamanı tamamlayıb, uşaq-muşağı vəzifəyə təyin edir, böyük əshabələri çıxarır. O, Bəni Ümeyyəyə başqalarına nisbətən çox şey verib”. Əli bütün bunlara həqiqətdə olduğu kimi cavab verib dedi: “Qoruqlara gəlincə, xəlifə onları öz dəvələri, yaxud qoyunları üçün yox, sədəqə vermək məqsədilə saxlanan dəvələr üçün yaradıb. Müshəflərin isə ixtilafa səbəb olmuş nüsxələrini yandırır, hamımızın gözü qarşısında, razılığımızla Rəsulullahın qoyub getdiyi razılaşdırılmış nüsxəni saxladı. Namazı tamamlaması məsələsini birgə müzakirə etdik, bu fikrindən daşındı. Yeniyetmələrə vəzifə verməyinə gəlincə, yalnız bir nəfər ədalətli, doğru-düzgün adamı vəzifəyə təyin edib. Rəsulullah İtab ibn Əsyədə Məkkənin valiliyini tapşıranda onun 16 yaşı vardı və Əbu Bəkr, Ömər, Osman, Əli onun tabeliyində idilər. Rəsulullah Qüreyşi başqalarına nümunə göstərirdi.

Bundan sonra Əli bin Əbu Talib Osmandan xahiş etdi ki, camaat qarşısında hərəkətlərinə görə üzr istəsin, onlara söz versin ki, əməllərindən imtina edəcək. Cümə günü Osman minbərə qalxıb camaat qarşısında xütbə oxudu, bu hərəkətlərinə görə üzr istədi. Xütbə oxuyarkən əllərini yuxarı qaldıraraq məğfirət (bağışlanma) dilədi, peşman olduğunu bildirdi, Allah-təalaya tövbə etdi. Gözlərini sıxıb ağladı. Müsəlmanlar da onun ağladığını görüb ağladılar. Camaatın ürəyi öz rəhbərinə qarşı rıqqətlə döyünürdü. Osman adamların şahidliyi ilə Əbu Bəkrin və Ömər əməllərinə sadıq qalacağını, qapısını hamının üzünə açacağını bildirdi. Sonra aşağı düşüb camaatla birlikdə namaz qıldı.

Namazdan sonra Osman evinə qayıtdı. Gördü ki, evi böyük əshabələrlə doludur, Mərvan bin Həkəm də onların arasındadır. O, Osmanı oxuduğu xütbəyə görə qınadı, çünki xütbədə öz zəifliyini göstərmişdi ki, bundan da ayrı-ayrı adamlar sui-istifadə edə bilərdilər. Osmanın evinin yanına çoxlu adam toplaşdı. Osman Mərvana əmr etdi ki, çıxıb onlarla danışsın. Mərvan çıxıb adamları danlayıb söydü. Sonra öyünməyə başladı ki, onun mənsub olduğu Bəni Ümeyyənin çoxlu var-dövləti və hakimiyyəti var; onlar bu hakimiyyəti heç kimə verən deyillər; onlar nəyi istəsələr, buyurlar, nəyi istəsələr, qadağan edərlər. Camaat gedib Mərvan bin Həkəmin hərəkətlərindən Əliyə şikayət etdi. Əli Osmanın yanına gəlib dedi: “Vallah, Mərvanın sözüne qulaq assan, yalnız təhlükə ilə üzləşəcəksən. Nə qədər ki onun sözü ilə oturub duracaqsan, mən bura qayıtmayacağam”.

Mərvanla camaat arasındakı əhvalat, Əlinin qəzəblənməsi xəbəri xaricilərə çatanda əmin oldular ki, hər şey əvvəlki kimidir, heç nə dəyişməyib. Misir, Kufə və Bəsrə əhalisi bir-biri ilə yazışıb əlaqəyə girdi. Mədinədə əshabələrin - Təlhənin, Əlinin, Zübeyrin dilindən yazılmış məktubları saxtalaşdırıb iddia etdilər ki, guya onlar camaatı Osmana qarşı vuruşmağa, dinin qələbəsini təmin etməyə çağırırlar və bu, guya, hazırda ən böyük cihaddır.

Misir əhalisi 800-1000 atlıdan ibarət dörd dəstə düzəldib ayağa qalxdı. Dəstələrə Əbdürrəhman bin Ədis Bəlvi, Kənanə bin Bişr Leysi, Sudan bin Həmran Sükuni, Qüteyrə Sükuni rəhbərlik edirdilər. Ümumi rəhbərliyi isə Qafiqi bin Hərb Əkki həyata keçirirdi. Özlərini elə göstərirdilər ki, guya zəvvərdirlər və Həcc ziyarətinə gedirlər. Yəhudi İbn Sövda da onlarla birlikdə idi.

Kufə əhli yaraq-əsləhəsini götürüb dörd dəstə bölünərək yola düşdü. Dəstə başçıları Zeyd bin Səvəhan, Əştər Nəx'i, Ziyad bin Nəzr Harisi, Abdulla bin Əsəm, ümumi başçı isə Əmr bin Əsəm idi.

Bəsrə əhli də dörd dəstə ilə yola çıxdı. Həkim bin Cəblə Əbd, Bişr bin Şərih Qeysi, Zərih bin İbad Əbdi də onlarla birlikdə idi. Ümumi rəhbər isə Hərquş bin Zühəyr Sə'di idi.

Misir əhli Əli bin Əbu Talibin hakimiyyətə gətirilməsi üstündə israr edirdi. Kufəlilər Zübeyrin, bəsrəlilər isə Təlhənin hakimiyyətini istəyirdilər. Hər bir dəstə şübhə etmirdi ki, istədiyi yerinə yetəcək. Dəstələr Mədinəyə çatıb hələ şəvval ayında razılaşıqları kimi şəhərin ətrafında toplaşdılar.

Onlar Mədinə əhlindən ehtiyat edirdilər. Ona görə də qasid və casuslar göndərüb şəhər sakinlərinə xəbər verdilər ki, başqa şeyə yox, Həcc ziyarətinə gəliblər. Həmçinin xəlifədən bə'zi valilərin istə'faya göndərilməsini xahiş etməyə gəliblər. Şəhərə girməyə icazə istədilər. Heç kim onların şəhərə daxil olmasını istəmədi. Onlar cəsarətə gəlib şəhərə yaxınlaşdılar. Bir dəstə misirli Əhcar əz-Zeyt yaxınlığında hərbi düşərgədə Əlinin yanına gəlib salam verdi. Əli onların üstünə qışqırıb qovdu. Dedi: "Əməlisaleh adamlar bilirlər ki, sizin ordunuz Məhəmmədin dili ilə lə'nətlənmişdir. Geri qayıdın, yoxsa Allah sizi sabaha çıxarmaz". Onlar çıxıb getdilər.

Bəsrəlilər Təlhənin yanına gəldilər. O, Əlinin yanında idi. Təlhə onları tənbeh edib qovdu.

Bir dəstə Kufə əhli isə Zübeyrin yanına gəldi. O da onlarla dostlarının (Əlinin və Təlhənin) davrandığı kimi davrandı.

Sonra gələnlər özlərini camaata elə göstərdilər ki, guya öz yurdlarına qayıdırlar. Bir neçə gün geriye doğru getdilər. Sonra qayıdub Mədinəyə hücum çəktilər. Çox keçmədi ki, Mədinə əhli "Allahu əkbər" sədasını eşitdi. Şəhərin üstünə yerişib onu mühasirəyə aldılar. Onların bir hissəsi Osmanın evinin yanına gəlib çatdı. Camaata deyirdilər: "Kim bu işlərə qarışmaqdan imtina etsə, təhlükəyə mə'ruz qalmaz". Camaat isə onların xəlifə ilə nə edəcəklərini, hansı niyyətdə olduqlarını bilmirdi. Bütün bunlara baxmayaraq, Əmirəlmö'minin evindən çıxıb məscidə gedir, camaatla namaz qılır, Mədinə əhli və gələnlər də onun arxasında durub namaz qılırdılar. Əshabələr onların yanına gedib qayıtdıqlarına görə onları danlayırdılar. Əli Misir əhlinə dedi: "Çıxıb gedəndən sonra sizi fikrinizdən dönməyə nə vadar etdi?" Cavab verib dedilər: "Osmanın qasidində bizim öldürüləcəyimiz barədə bir məktub tapdıq". Kufə əhli Zübeyrə, Bəsrə əhli də Təlhəyə belə dedi. Hər bir bölgənin əhli dedi: "Qayıtdıq ki, dostlarımızın imdadına çataq". Əshabələr onlara dedilər: "Bunu dostlarınızdan necə öyrəndiniz? Axı bir-birinizdən aralanmışdınız, aranızda xeyli məsafə vardı. Siz bu məsələ barədə əvvəlcədən razılığa gəlmisiniz". Dedilər: "Bu adamı (Osmanı) neynəyirsiniz, edin. Ona bizim ehtiyacımız yoxdur. Qoy o bizdən aralı olsun, biz də ondan". Misirlilər deyirdilər ki, onlar öz ölkəsinə qayıtdıqda yolda bir qasidə rast gəldilər. Onu tutub üst-başını axtardılar. Üstündə Osmanın möhürü və damğası olan məktub tapdılar. Qasid Osmanın nöqərlərindən biri idi, Osmanın dəvəsinə minmişdi. Qayıdanda məktubu camaata göstərdilər. Camaat əmirəlmö'mininlə bu barədə danışdı. Osman dedi: "Bu mənə qarşı yönəlib. Vallah, nə məktub yazmışam, nə diqtə etmişəm, nə də belə bir şeydən xəbərim var. Möhür saxtalaşdırıla da bilər". İnanan inandı, inanmayan inanmadı.

Həmin günlər Osman camaatla birgə namaz qılmaqda davam etdi. Gələnlər onun nəzərində bir tük qədər də deyildilər. Cümə namazlarının birində Osman minbərə qalxdı. Əlində vaxtilə xütbə oxuyarkən Peyğəmbərin, sonralar isə Əbu Bəkrin və Ömər in söykəndiyi əsa vardı. Xaricilərdən biri ayağa qalxaraq onu söyüb təhqir etdi, zorla minbərdən yerə saldı. Əmirəlmö'mininini yerə yıxıb üstünə düşdü. Sonra onu evinə apardılar. Vəziyyət gərginləşdi. Alçaqlar, avaralar işə qarışaraq onu evdən çıxmağa qoymayıb sıxışdırdılar. Evi dövrələyib onu mühasirəyə aldılar. Əshabələrin bir çoxu evlərinə qapanıb qaldı. Atalarının tapşırığı ilə əshabələrin övladlarından bir qrupu - onların arasında Həsən, Hüseyin, Abdulla bin Zübeyr, Abdulla bin Əmr, Mərvan, Əbu Hüreyrə vardı - habelə mühacirlərdən və ənsarlardan təxminən 700 nəfər Osmanın yanına getdi. Onu müdafiə etməyə başladılar ki, heç kim ona yaxın düşə bilməsin. Qalan əshabələr belə bir xahiş edib getdilər ki, gələnlərin tələblərindən birinə əməl

etsin. Gələnlər isə tələb etmişdilər ki, ya Osman özü hakimiyyətdən əl çəksin, ya da Mərvan bin Həkəmi onlara təhvil versin. Heç kimin ağına da gəlmirdi ki, xaricilər Osmanı öldürmək niyyətindədirlər. Bundan sonra Osman mühasirə ucbatından daha bayıra çıxmadı. Qafiqi camaatla namaz qılırdı. Mühasirə 40 gündən çox çəkdi.

Osman öldürülməzdən bir gün əvvəl evdəkilərə and vermişdi ki, bu işə qarışmasınlar, qılınclarını qından çıxarmasınlar. Qulluqçusuna dedi: “Kim qılincini qında saxlasa, azaddır”. Vəziyyət gərginləşdi. Məsələ burasında idi ki, Osman yuxuda görmüşdü əcəli yaxınlaşıb, Rəsulullah üçün qarıbsəyərək Allaha qovuşub. Belə ki, Peyğəmbəri yuxuda görəndə deyib ki, qayıt, bizim yanımızda iftarını aç, Osman. O da ağız oruclu həmin gün qətlə yetirildi.

OSMAN NECƏ ÖLDÜRÜLDÜ

Rəbab rəvayət edir: Osman məni Əştər Nəx'inin yanına göndərdi. Onu çağıraraq gətirdim. Osman dedi: “Camaat nə istəyir, Əştər?” Cavab verdi: “Onlar üç şey istəyirlər, amma bunlardan ən azı biri yerinə yetirilməlidir”. Soruşdu: “O nədir elə?” Dedi: “Onlar səndən iki yoldan birini seçməyi tələb edirlər: ya xəlifəlikdən əl çəkəsən, ya da təslim olasan ki, səndən qisas alsınlar. Çünki onlar hesab edirlər ki, saxta məktubda olduğu kimi, onları öldürməyi əmr etmişən. İstəməsən, camaat səninlə döyüşə qalxacaq”. Osman dedi: “Məs'uliyəti boynumdan atmağım Allahın əmrindən çıxmağım kimi bir şey olardı. Təslim olmağıma gəlincə, vallah, məni öldürsəniz, məndən sonra mehriban olmayacaqsınız, məndən sonra hamınız birlikdə namaz qılmayacaqsınız, məndən sonra hamınız birlikdə heç bir düşmənlə vuruşmayacaqsınız”.

Bundan sonra xaricilər mühasirəni gücləndirdilər, su və yeməyi, məscidə getməyi qadağan etdilər. Onu öldürməklə hədələyirdilər. Osman isə onlara cavab verirdi ki, Rəsulullahın belə dediyini eşidib: “Müsəlmanın qanı yalnız üç haldan birində halaldır: qana qanla cavab verəndə, ailə həyatına xəyanət edəndə və şəriətdən üz döndərəndə”. Osman özünün fəzilətlərini, üstün cəhətlərini onlara xatırladı ki, bəlkə, ondan əl çəkib Allaha, Onun Rəsuluna itaətə qayıdalar. Müsəlmanları köməyə çağırırdı. Əli bin Əbu Talib özünü yetirdi. Bardaqlarda gətirdiyi suyu çətinliklə Osmana çatdırdı. Əvəzində cahillərdən eşitmədiyi nalayiq söz qalmadı. Əli isə onlara dedi: “Vallah, farslar və rumlular da sizin kimi hərəkət etməyiblər”. Qulaq asmadılar. Bunu gören Əli əmmaməsini Osmanın evində yerə çırpıb getdi.

Sonra Umm Həbibə qatırında gəldi. Qul-qaravaşları da ətrafında. Soruşdular: “Nəyə gəlmisən?” Cavab verdi: “Gəlmişəm ki, yetimlərin, dul qadınların istəklərini Osmana xatırladım”. Onu yamanlayıb təhqir etdilər. Qatırının qayığını kəsdilər. Qul-qaravaşları özlərini yetirib qatırı tutmasaydılar, az qala yıxılıb ölmüşdü. Məsələ qəlizləşdi. Osmanın evinə nə su, nə də yemək gedirdi.

Vəziyyət mürəkkəbləşdi. Adamların əksəriyyəti evlərinə qapılıb qaldı. Həcc vaxtı gəldi. Mö'minlərin anası Aişə Həccə çıxdı. Osman Abdulla bin Abbası həmin il öz əvəzinə Həccə göndərdi.

Həcc davam etdi, Qurban bayramı gəldi. Camaat Məkkədən Mədinəyə qayıtmağa başladı. İtaətdən çıxanlar xəbər tutdular ki, zəvvarlar əmirəlmö'minini müdafiə etmək əzmindədirlər. Onlar eşitdilər ki, Müaviyə xariciləri cəzalandıraraq qovmaq üçün Şamdan bir ordu göndərib. Həmçinin Bəsrə və Kufədən ordu çıxıb Mədinəyə doğru gəlir. Belə olanda xaricilər qət etdilər ki, Mədinədə adamların az olmasından, yaxud olmamasından istifadə etsinlər. Osmanın evini dövrəyə aldılar. Qapını yandırdılar. Camaat var qüvvəsi ilə Osmanın müdafiəsinə qalxdı. Qapının yanında qızgın döyüş getdi. Həsən bin Əli, Abdulla bin Zübeyr və Mərvan bin Həkəm ağır yaralandılar. Osman xahiş etdi ki, onu tək buraxsınlar. Özündən, ailəsindən və bə'zi xidmətçilərindən başqa heç kim qalmadı. Osman namaza durdu. Taha surəsini açdı. Sonra oturub Qur'an oxumağa başladı. Onun yanına girən birinci adam “qara ölüm” ləqəbli birisi idi. Osman tənqəfəs olanadək onu boğdu, sonra onun üstünə yıxıldı. Başqa birisi gəlib Osmanı təhqir etdi. Arvadı Nailə gəldi ki, ona arxa dursun. Onun da qılincin dəstəyini tutan əlinin barmaqlarını kəsdilər. İlk qan damlası Allah-təalanın “Allah sənə (tezliklə sənin intiqamını onlardan almağı) kifayət edər; O, Eşidən və Biləndir.” kəlamının üstünə düşdü. Sonra gələn adam qılincı götürüb Osmanın qarnına soxdu, Osmanın nəfəsi kəsilənədək qılincin üstündən basdı. İstədilər ki,

Osmanın başını kəssinlər, amma qadınlar çıxırışb qoymadılar. İbn Üdeys dedi ki, onu buraxın, onlar da buraxdılar. Sonra həmin o pozğunlar “bir halda ki, onun qanı bizə halaldır, malı niyə bizə halal olmasın” deyərək xəzinəyə hücum çəkib taladılar. Qapını iki ölü ilə birlikdə Osmanın üzünə bağladılar. Evdən çıxanda onlardan biri Osmanın arvadının arxasına əli ilə bir yumruq vurub dedi ki, çox yekədir. Osmanın nökrəri onun üstünə sıçrayıb öldürdü. Sonra isə nökrəri öldürdülər. Camaatı çağırdılar ki, gəlin xəzinədən götürün. Xəzinənin gözətçiləri qaçdılar. Deyirdilər: “Bunlar həqiqət üçün yox, dünya malı üçün gəliblənmiş”.

Osman cümə günü öldürüldü. 12 il xəlifəlik etdi. Yaşı 82-ə çatmışdı. Xaricilərin qorxusundan onu gecə dəfn etdilər. Dəfnində Əli bin Əbu Talib iştirak etdi.

Əli, Təlhə və Zübeyr Osmanın ölüm xəbərini eşidəndə ona rəhmləri gəldi. Əli dedi: “İlahi! Şahidsən ki, əlim Osmanın qanına batmayıb. Osman öldürülən gün ağlım çaşdı, öz-özümü tanıya bilmədim”. Adamlar əhd-peyman üçün Əlinin yanına gələndə o dedi: “Vallah, mən Allah yanında xəcalət çəkərəm ki, Rəsulullahın barəsində “mələklərin utandığı adamdan utanıram” dediyi adamı öldürmüş camaatla əhd-peyman bağlayım. Osman öldürülüb hələ dəfn edilmədiyə bir vaxtda əhd-peyman bağlamağa utanıram”.

OSMANIN FƏZİLƏTLƏRİ HAQQINDA BƏ'Zİ SƏHİH XƏBƏRLƏR

Osman Əbu Bəkr Siddiq vasitəsilə islamı qəbul etmişdi; o, islamı qəbul etmiş ilk 38 nəfərdən biri idi.

Osman arvadı - Rəsulullahın qızı Ruqiyyə ilə Həbəşistana getmiş, sonra Məkkəyə qayıtmış, buradan isə Mədinəyə köçmüşdü. Bədr döyüşü baş verəndə xəstə arvadının qayğıları ilə məşğul olmuş və ona görə də Mədinədə qalmışdı. Rəsulullah döyüşdə iştirak edirmiş kimi qənimətdən onun payını vermişdi.

Ruqiyyə vəfat edəndə Peyğəmbər Osmanı Ruqiyyənin bacısı Umm Gülsümlə evləndirdi. Umm Gülsüm də Osmanın arvadı kimi vəfat etdi. Rəsulullah demişdi: “Başqa bir qızımız olsaydı, onu da Osmanla evləndirərdik”.

Osman Ühüd, Xəndək, Hüdeybiyyə döyüşlərinin şahidi olmuş, o vaxtdan e'tibarən Peyğəmbər onunla əhd-peyman bağlamışdı. O həmçinin Xeybər döyüşünün şahidi olmuş, Fəth, Həvazin, Taif, Təbuk döyüşlərində iştirak etmiş, Üsra ordusunu təchiz etmiş, Allah yolunda 300 yüklü dəvəsindən keçmiş, 1000 qızıl dinarı gətirib Rəsulullahın ovcuna qoymuşdu. Peyğəmbər demişdi: “Osman bu gündən belə heç nə etməsə də, bəsidir”. O, Rəsulullahla birgə vida həccində olmuşdu. Peyğəmbər vəfat edəndə ondan razı halda dünyasını dəyişmiş, ona Cənnət və şəhidlik müjdəsi vermişdi. Osmanın ən böyük xüsusiyyətlərindən biri də budur ki, o, adamlara Qur'anın vahid oxunuşunu qəbul etdirmiş, Peyğəmbərin qoyub getdiyi əsl nüsxədən müşəflər yazmışdı.

Allah ondan razı olsun! Allah ona rəhmət eləsin!

ƏLİ BİN ƏBU TALİB

ƏLİNİN XİLAFƏTƏ QƏDƏRKİ HƏYATI

“Onlar boyun olduqları nəziri verər və dəhşəti hər yeri bürüyəcək gündən qorxarlar. Onlar özlərinin yemək istədiklərinə baxmayaraq, yeməyi yoxsula, yetimə və əsirə yedizdirərlər” (əl-İnsan, 7-8).

Əli bin Əbu Talib əl-Haşimi əl-Qüreyşinin Cahiliyyə dövründəki həyatı uşaqlığının son illərinə qədər davam etdi. Anası Haşim bin Əbd Manafın qızı Fatimə İslamı qəbul etdikdən sonra da bir müddət yaşamış və Mədinədə vəfat etmişdir. Bu mə'lumatı “Əsəd əl-ğabə fi mə'rifət əl-əshabəi” əsərinin müəllifi verir. Əli Məhəmmədin əmisi oğludur.

Əli bin Əbu Talib iri gözlü, qarayanız, möhkəm əzələli, iri bədənli, yaraşlıq saqqalı olan, bəstəboy, çox bilikli, bələğətli, son dərəcə cəsur, qorxmaz, igid cəngavər, mərd, mərhəmətli, səxavətli, şirindil, istiqanlı bir adam olmuşdur. Onun bu sifətləri demək olar ki, bütün müsəlmanlara mə'lumdur. Abdullanın oğlu Məhəmməd babası Əbdülmüttəlibin vəfatından sonra bir müddət əmisi Əbu Talibin evində yaşadı. Onun əmisi qüdrətli və güclü adam idi. Allahın iradəsilə Əbu Talib və Xüveylid qızı Xədicə bir ildə vəfat etdilər. Məhəmməd bu ili “hüzn ili” adlandırdı.

Əli təqribən səkkiz yaşında olanda əmisi oğlu Məhəmməd onu öz evinə apardı. Belə ki, Əbu Talibin ailəsi böyük idi, özü də kasıb dolanırdı. Beləliklə, Əli uşaq yaşlarından əmisi oğlu Məhəmməd bin Abdulla ilə birlikdə yaşadı. O, Xədicə və Məhəmmədin əl-Lat və əl-Üzza tayfasından fərqli bir tərzdə ibadət etdiklərini görəndə soruşdu: “Bu nədir?” Məhəmməd ona dedi: “Bu Allahın Özünə layiq bildiyi və elçilərini onu təbliğ etməyə göndərmiş olduğu bir dinidir. Səni də bir olan, şəriki olmayan Allaha imana, ibadətə, əl-Latı və əl-Üzzanı inkar etməyə çağırıram”. Əlini heyrət bürüdü, sonra bir qədər fikrə getdi, çox götürqoy elədi, tərəddüd etdi. Əli əmisi oğlundan xahiş etdi ki, bir az gözləsin, qoy bu vaxtadək eşitmədiyi bu məsələ barədə atası Əbu Taliblə də məsləhətləşsin. Əli bu yeni din barədə o qədər fikirləşdi ki, axırda Allah təala onu İslama yönəltdi. Bu vaxt Əli hələ uşaq idi və o, azyaşlılar içində ilk müsəlman oldu. İslama də'vət yeni başlanan vaxt Əli bu yeni dinin vacib əməllərini gizli şəkildə yerinə yetirirdi. Əli İslam ayinlərini hələ uşaq yaşlarından icra etməyə başladı. Qüreyşin müsəlmanlara təzyiqli şiddətləndikcə onların öz dininə bağlılığı da artır, bu dini müdafiə əzmi güclənirdi. Bu din yolunda onlar bütün əziyyət və məşəqqətlərə dözürdülər. Qüreyş istəyirdi ki, bütün Haşim nəslini Məhəmmədi öz çağırışından çəkindsin. Qüreyşlilər bu nəslə qarşı elə ağır iqtisadi blokada e'lan etdilər ki, Məhəmməd Qütübün yazdığına görə, o zaman bu barədə belə deyirmişlər: “Bu blokada zamanı Haşim övladları ağac yarpaqları yeyib dolanmışlar”.

Qüreyşin müsəlmanlara daha şiddətli əzab-əziyyət verdiyini görəndə Peyğəmbər müsəlmanlara müşriklərin zülmündən, onlara qarşı güc və təzyiqli işlətməsindən qaçıb öz dinləri ilə Yəsribə köçməyə icazə verdi. Peyğəmbər əmisi oğlu Əlini və həmçinin Əbu Bəkr əs-Siddiqi özü ilə Məkkədə saxladı. Peyğəmbər Əbu Bəkrə hicrət səfərində özünə yol yoldaşı və sirdaş olmaq üçün saxladı. Əli isə qəhrəmanlıq, qorxmazlıq, fədakarlıq, şücaət və igidlik tələb edən bir işi görmək üçün qaldı. Bu zaman Əli hələ yeniyetmə yaxud erkən gənclik yaşlarında idi. Lakin Əli hələ uşaqlığından peyğəmbərlik süfrəsində tərbiyə almış, çox erkən yaşından qəhrəmanlıq və cəngavərlik tə'limi görmüşdü. Belə bir işi Qüreyşin bu şücaətli haşimi övladından başqa kim görə bilərdi?

Qüreyş alçaq, xəbis və iyrənc bir sui-qəsd hazırlayıb öz cavanlarına tapşırırdı ki, onlardan biri Məhəmmədi yataq otağında və ya sübh namazı qılmağa gedərkən vurub öldürsün. Bu zaman Allah Öz Peyğəmbərinə hicrət etmək əmri verdi. Həmçinin, Məhəmməd Əliyə onun yatağında yatmaq əmri verdi. Əli qorxu hissi keçirtmədən və tərəddüd etmədən özünü öz Peyğəmbərinə və sevimlisinə fəda edərək onun yatağına girdi. Axı Əbu Talib oğlu Əli bunu necə etməyə bilərdi?! O, Allaha itaət, Onun peyğəmbərinə məhəbbət hissi ilə boya-başa çatmışdı. O bilirdi ki, özünü qurban verməyin mə'nası nədir, fədakarlığın vaxtı haçandır!

İgid Əli bu bu qəhrəmanlığı göstərdi. Allah Qüreyş cavanlarının gözlərini bağladı, qəlblərini kor etdi. Onlar Məhəmmədin necə çıxıb ketdiyini nə gördülər, nə də hiss etdilər. Məhəmməd artıq mağaraya çatmışdı. Günəş şafəq saçmaq ərəfəsində olanda quldur dəstəsi Məhəmmədin evinə basqın etdi, pərdəni qaldıranda yataqda yatanın Əli olduğunu gördülər. Onlar çaşıb qaldılar, mə'yus oldular. Onları peşimançılıq hissi bürüdü, başa düşdülər ki, bu elə biabırçı bir məğlubiyyətdir ki, onlar üçün əbədi biabırçılıq rüsvəliq olacaq.

Əli bin Əbu Talibin vəziyyəti isə tamamilə bunun əksinə idi. Bu hadisə bu qəhrəmanın gəncliyinin ilk baharında yazdığı parlaq bir səhifə, onun qəhrəmanlıq tarixinin parıltısı və nadir igidlik nümunəsi idi. O, Allah təalanın əl-Bəqərə surəsində buyurduğu bu mübarək kəlama layiq hərəkət etmişdi: “İnsanlardan eləsi vardır ki, Allahın razılığını qazanmaq üçün özlərini fəda edirlər. Allah Öz bəndələrinə qarşı çox mehribandır” (əl-Bəqərə, 207).

Peyğəmbər Mədinəyə çatanda Əli bin Əbu Talib əmisi oğlunda olan əmanətləri öz sahiblərinə qaytardı. Bu işi bitirdikdən sonra Mədinəyə hicrət edib əmisi oğluna qoşuldu və yeni müsəlman cəmiyyətinin yaradılması işində iştirak etdi. Peyğəmbər mühacirlərlə ənsarlar, daha sonra yerli Övs və Xəzrəc qəbilələri arasında qardaşlıq əlaqələrinin əsasını qoydu. Bundan sonra müsəlmanlar öz düşmənlərinə müqavimət göstərmək üçün hərəkətə başladılar. Onların ilk yürüşü Bədr oldu. Qəhrəman Əli bin Əbu Talib Təbukdan başqa bütün yürüşlərdə iştirak etmişdir. Təbuk yürüşünə gedəndə isə Peyğəmbəri onu Mədinədə öz yerinə qoymuşdu.

Bu döyüşlərdə Əli bin Əbu Talib misilsiz qəhrəmanlıq, cəngavərlik, igidlik, cəsarət və şücaət nümunələri nümayiş etdirib öz xarakterinin iki cəhətini büruzə vermiş oldu:

Birincisi, misilsiz qəhrəmanlıq, nadir bir cəsarət, şücaət və igidlik idi. Bu keyfiyyətlərin hamısı Əli bin Əbu Talibin adı ilə qoşa çəkildiyindən düşmənlər ondan qorxurdular. Qüreyşin Bədr döyüşündə irəli çıxartdıqları ondan Rəbiə oğlanları Şeybə və Ütbə, habelə Vəlid bin Ütbə kimi cəngavərləri və igidləri Əlini görəndə dəhşətə gəldi və qorxuya düşdülər. Qüreyşin bu cəngavərlərinin nəsibi Haşimi qəhrəmanına qurban olmaq oldu. Xəndək döyüşündə Əmr bin Vüddə irəli çıxıb müsəlmanlara meydan oxuyaraq deyirdi: “Kim mənimlə qılıncla döyüşər? Kim mənimlə qılıncla döyüşəcək?” Əli bin Əbu Talib gözlənmədən irəli çıxıb onu məhv etdi.

Xeybər yürüşü zamanı müsəlman haşimi igidi Əli bin Əbu Talib elə qəhrəmanlıq və igidlik nümunələri göstərdi ki, bütün tarix kitabları və mənbələr bəhs edir. O, müsəlmanların bayraqdarı idi. Bir yəhudi döyüşçü aldadıcı hərəkətlə bizim igid qəhrəmanımızın qalxanını vurub sala bildikdə Əli bin Əbu Talib ağır bir qapını götürüb ondan qalxan kimi istifadə etdi. Bu, fəth edilən qalanın qapısı idi.

Əli bin Əbu Talib öz adı ilə yanaşı çəkilən misilsiz qəhrəmanlığı və parlaq surəti ilə tanınmışdır. Hər bir müsəlman - hətta qeyri-müsəlman da - onun simasında bizim ərəb-islam ümmətimizin övladlarının tərbiyəsi işində misilsiz bir nümunə, təqlid edilməyə layiq bir obraz görür. Bu, hər hansı bir iftira, yalan və zülmkarlıqdan uzaq təvazökar, igid, cəsarətli bir adamın obrazıdır. Bu elə xeyirxah və yaradıcı bir qüvvədir ki, ondan özünü, əzizlərini, vətəninə qorumaq, təcavüzkar kafirlərin qarşısını almaq, onların iti caynaqlarını kəsib kütləşdirmək, onları öz qazıdqları quyuya salmaq, qürurlarını qırmaq, qüdrətlərini zəiflətmək üçün istifadə edilir. Bu nə gözəl bir surət, nə nəcib bir qəhrəman imiş.

İkinci cəhət özünü birincinin təbii nəticəsi kimi biruzə verir. Amma öz nəticəsi e'tibarilə birincinin əksidir. Haşimi qəhrəmanı Əli bin Əbu Talib onunla vuruşanlara üstün gəlmiş, onunla döyüşənləri qətlə yetirmişdir. Başqa cür ola da bilməzdi! Müsəlmanlarla kafirlərin onların öz ucbatından hər hansı bir münasibətlə üz-üzə gəldiyi və Əli bin Əbu Talibin iştirak etdiyi hər bir mövqe Əlinin pak əli ilə qətlə yetirilmiş düşmən meyitləri ilə dolu olardı. Bu ölənlər özlərindən sonra çoxsaylı yetim uşaqlar, övlad itirmiş analar, dul arvadlar qoyub gedirdilər. Həmin həlak olanların əmioğlanlarının, dayıoğlanlarının, kürəkənlərinin sayını göstərən dəqiq rəqəmi heç bir statistika əməliyyatı müəyyənləşdirə bilməz. Onların hər birinin zehmində müsəlman qəhrəmanı Əli bin Əbu Talibə qarşı belə bir qərəzli his baş qaldırmışdı ki, Əli onun atasını, əmisini, yaxud dayısını öldürmüş və ya onun bacısının dul qalmasına səbəb olmuş, onun filan gün, yaxud filan döyüşdə endirdiyi hər hansı bir zərbə ilə bibisi və ya xalası yeganə övladından məhrum olmuşdur, yaxud da dostu və ya qonşusu ölmüşdür. Bu təsəvvür həmin şəxslərdən çoxunda bu

qorxmaz igidə qarşı nifrət hissi doğurmuş, onların qəlblərini kin-küdurətlə doldurmuşdu. Lakin o, bütün bunlardan uzaqdır. O, yalnız haqqı müdafiə edərkən, batilə qarşı mübarizə apararkən və yaxud da təhqirə cavab verərkən adam öldürmüşdür. Xeybər döyüşündə Əmr bin Vüddün misalında bunu gördük. Bə'zən də Əli ya özünü, dinini ya da sevimlisi Məhəmmədi qoruyarkən adam öldürmüşdür.

Necə ola bilər ki, müsəlmanlar hamılıqla, xüsusilə oğlan uşaqları və yeniyetmələr Əlini sevməsinlər? O, hələ balaca ikən İslamı qəbul edən ilk şəxsdir, çox erkən yaşlarından İslama də'vətin məs'uliyətini daşımış və ağırlığına dözmüşdür.

Necə ola bilər ki, böyüməkdə olan müsəlman nəslə Əlini sevməsin? Axı Əli cavan yaşında ən heyvətəməz igidlik nümayiş etdirmişdir, özünü qurban verməyin ən parlaq səhnələrini və fədakarlığın ən bariz nümunələrini göstərmişdir. O, Peyğəmbərin yatağında yatdığı gün şücaət və cəsərin ən aydın mənzərələrini yaratmışdır. Mə'lumdur ki, Qüreyş Peyğəmbərə qarşı sui-qəsd hazırlamışdı. Tayfanın rəhbərləri və şeyxləri belə qərar çıxarmışdılar ki, bir nəfər Allahın salavatı və salamı olmuş elçisini yataqda ikən öldürsün. İgid qəhrəman Əli qorxu bilmədən və ehtiyat etmədən Peyğəmbərin yatağında yatdı! Necə ola bilər ki, hər bir müsəlman onu sevməsin?! O, Allahın bütün bəşəriyyətə bir mərhəmət kimi hədiyyə etdiyi Məhəmmədin əmisi oğludur. Bəli, o onun əmisi oğlu, iman qardaşı, Allahın Elçisinə nəvələr bəxş edib onun yeganə davamçısı olan qızı Fatimə əz-Zəhranın əri olmuşdur.

Necə ola bilər ki, hər bir müsəlman onu sevməsin?! Axı o, Peyğəmbərin sevimli nəvələri Həsənin və Hüseyinin atasıdır. Hər bir müsəlman, alim və qəhrəman Əlini sevir. Bəli... biz hamımız onu sevirik, çünki Allahın peyğəmbəri onu sevirdi. Peyğəmbəri sevən Əlini də sevər. Ağıl və dərrakəsi olan müsəlman Allah peyğəmbərini nə qədər ürəkdən sevir, onun əmrlərinə nə qədər mütləklə tabe olur! Müsəlmanların ilk xəlifəsi Əbu Bəkr əs-Siddiq də Əlini sevmiş, dindən üz döndərənlərlə müharibələrdə Mədinənin himayəsini ona həvalə etmişdir. Ömər ibn əl-Xəttab da onu o qədər sevmişdir ki, onunla məsləhətləşmədən heç bir məsələ haqqında fətva verməmiş. Buna görə də o zaman adamlar deyirlərmiş: "Əbu Həsənin (yə'ni Əlinin - tərç.) lehinə olmadığı məsələ həll olunmaz!" Bu sözlər zaman keçdikcə dillərdə dolaşaraq zərbi məsələ çevrilmişdir.

Bəli, İbn əl-Xəttab onu sevmiş, öz ölümündən qabaq müsəlmanların xəlifəsi olmağa onun da namizəliyini irəli sürmüşdür. Məgər bu belə deyil?!

Necə ola bilər ki, müsəlmanlar - onların hamısı - Əli bin Əbu Talibi sevməsinlər?!

Lakin mən xahiş edirəm, israrla tələb və tə'kid edirəm ki, bu məhəbbət kamil, yetkin və şüurlu olsun, Allah peyğəmbərinin Əli bin Əbu Talibə bəslədiyi məhəbbət kimi olsun. Elə bir məhəbbət olsun ki, Əli bin Əbu Talibin özü də ondan razı qalsın, onun surəti yaddaşlara İslamın qorxmaz, igid və cəsərtli qəhrəmanının təmiz surəti kimi həkk olunsun. Bu məhəbbət Peyğəmbərin mö'minlərin anası Ümm Sələmənin rəvayət etdiyi hədisində belə təsvir edilir: "Peyğəmbər deyirdi: "Münafiq Əlini sevməz, mö'min isə ona nifrət edə bilməz".

Gəlin insanları İslamın və ərəblərin əzəmətli qəhrəmanı Əli bin Əbu Talibin düşmənlərinin cidd-cəhdlə biruzə verdikləri kor və çilgün məhəbbətdən çəkindirək.

Qoy hər bir müsəlman zahirində mərhəmət vəfa, daxilində isə əzab və Cəhənnəm odu görünən bu məhəbbətdən çəkinsin!

Bu məhəbbət o qədər sadələvhdür ki, öz mahiyyəti e'tibarilə öz balasının üzündən milçəyi qovmaq üçün daş atıb balasını öldürən ana ayının məhəbbətinə bənzəyir.

Xristianların bə'ziləri də Məsih İsayaya olan məhəbbətdə ifrata vardılar və zərər yetirdilər. Onların bu hərəkətinin nəticəsində Məsih Allah təalanın ona vermiş olduğu və onun özünə mə'lum olan məqamından kənara qoyuldu.

Gəlin gənc müsəlman nəslinə Haşimi qəhrəman Əli bin Əbu Talibə məhəbbət hissi aşılarkən hissiyyatımızın belə məhəbbətə çevrilməsindən çəkinək.

Əli bin Əbu Talib Allahın peyğəmbərinin qızı Fatimə əz-Zəhra ilə evlənmişdir. Bu vaxt müsəlman cəngavəri Əlinin yaşı heç iyirmi beşə çatmamışdı. O qədər kasıb idi ki, onun haqqında deyirdilər ki, guya o öz qalxanını Osman bin Əffana dörd yüz dirhəm müqabilində girov qoymuş, yaxud satmışdır. Osman biləndə ki, Əli bu pulu Peyğəmbərin qızı Fatiməyə evlənmək

üçün başlıq verəcək qalxanı ona qaytarır. İki nur sahibi¹ Osman bin Əffan qalxanı ona ona görə qaytardı ki, o bu qalxanın igid qəhrəman Əli bin Əbu Talibin əlində olanda İslamın və müsəlmanların himayədarı olduğunu bilirdi. Bu qalxanla İslama meydan oxuyan neçə-neçə düşmənlə qılınc döyüşünə girmiş, ona uzanan neçə-neçə əli kəsmişdi?!

Fatimə kasıb Əliyə ərə getdi, öz bacıları Zeynəb, Rüqiyyə və Ümm Gülsüm kimi varlı adamlara ərə getmədi. Fatimənin kasıb Əliyə başqaları ilə müqayisədə üstünlük verməsini atası Məhəmməd də bəyənmişdi.

Allah təalanın əli bu nəcib izdivaca xeyir-dua vermiş, ona hamilik etmişdir. Mə'lumdur ki, Əli bin Əbu Talib Məhəmmədin evində böyümüşdür. Fatimə gözlərini açanda onu görmüş və uşaq ikən onu sevmişdi. Onlar bir-birini hələ kiçik yaşlarından sevmişlər. Allah təala bu xoşbəxt ailəyə gözəl və pak bir zürriyyət qismət etməklə bu pak ər-arvada öz ne'mətini bəxş etdi. Həsənin dünyaya gəlməsi hicrətin üçüncü ilində müsəlmanların böyük Bədr döyüşündə qələbəsi ilə bir vaxta düşdü. Sonra Hüseyin, Zeynəb və Ömər bin əl-Xəttabın evləndiyi Ümm Gülsüm dünyaya gəldilər. Bu övladlar bu pak evə səadət, bolluq və sevinc gətirdilər.

Əli bin Əbu Talib həmişə öz sevimlisi və əmisi oğlu Məhəmmədin işinə yarayırdı. Hətta xəstələnəndə və qızdırma içində olanda Əli və Fatimə onu bir an tərک etməmiş və o dəfn olunanaq onun yanında olmuş, o öz ruhunu onun (ruhun - red.) Xaliqinə təslim edənədək Bəni Haşim nəslindən olan başqa qohumlarla birlikdə ona qulluq etmişlər.

Bəni Saidənin talvarında Əbu Bəkrə bey'ət ediləndə Əli bin Əbu Talib əmisi Abbasla orada olmamışlar. Onlar Peyğəmbərin cənazəsini bu dünyadakı son mənzilində dəfn etməyə hazırlamaqla məşğul idilər. Onun vəfatının gətirdiyi hüzn hər şeydən ağır idi. Onları burada vəfat edənə ehtiram göstərilməsinin vacibliyi ilə yanaşı, Peyğəmbərin ölümündən duyduqları kədər hissi saxlamışdı.

Bildiyiniz kimi, Əli bin Əbu Talib Əbu Bəkrə və Ömər əl-Faruqla² şəxsən yaxınlıq etmişlər.

Əlinin haqqında bu sözü əl-Faruq, yə'ni Ömər demişdir: "Əli bizim hamımızdan yaxşı hökm çıxarır".

Əli bin Əbu Talib müsəlman cəmiyyətində öz rolunu çox gözəl şəkildə yerinə yetirdi. Allahın elçisinin əshabələrindən olan bu adamları yalnız Allahı və Onun peyğəmbərini razı salan işlər maraqlandırır. Dünya onlara Axirəti unudura bilmirdi, mənsəb onlar üçün yalnız məs'uliyət və məşəqqət demək idi. Onlardan hər biri özünü rəiyyətin ən kiçik fərdlərindən biri hesab edirdi. Lakin Allah təala onların üzərinə bu rəiyyət üçün ən böyük məs'uliyət daşımaq kimi çox ağır bir yük qoymuşdu.

Müsəlmanlar Osman bin Əffanı xəlifə seçəndə Əli bin Əbu Talib əvvəllər Əbu Bəkr əs-Siddiq, Ömər əl-Faruq və habelə Allah elçisinin dövründə olduğu kimi indi də İslam və müsəlmanlar qarşısında öz vəzifəsini həmən dərəcədə və həmən gözəl səviyyədə yerinə yetirməkdə davam etdi. Sadiq müsəlmandan cəmiyyətə daim arası kəsilmədən xeyir gələr.

Cinayətkar düşmənlər Osman bin Əffanın evini mühasirəyə alanda Əli bin Əbu Talibin oğlanları Həsən və Hüseyin onun ölümündə mübarizəsinə qalxmış müdafiçiləri sırasında idilər. Lakin iki Haşimi qəhrəmanının şücaəti bu çoxsaylı kafirlərin qüvvəsinin qarşısını almaq üçün kifayət etmədi. Allahın hökmü mütləq və qaçılmaz idi. Həsən və Hüseyinin qəhrəmanlığına baxmayaraq, Osman ruhunu öz Xaliqinə təslim etdi.

Bundan sonra müsəlmanların bütün başçıları Əlini xəlifə seçib ona bey'ət etdilər. Ona bütün müsəlmanlar bey'ət etdilər... Bəs Əli bin Əbu Talib müsəlmanlar üçün necə xəlifəlik etdi? Bunu aşağıda görəcəksiniz...

¹ Osman bin Əffana Peyğəmbərin iki qızı ilə evləndiyi üçün bu ləqəbi vermişdilər (red.).

² əl-Faruq haqqı nahaqdan ayırmaqda fərqləndiyi üçün Ömər bin əl-Xəttaba verilmiş ləqəbdır, "fərqlən-dirən" deməkdir (red.).

ƏLİ BİN ƏBU TALİB MÜSƏLMANLARIN XƏLİFƏSİ KİMİ

İbn Abbas Əli bin Əbu Talib haqqında demişdir: “O, Allahpərəstliyin (imanın) sığınacağı, səxavət dəryası və ən böyük məhəbbətin təbliğatçısı idi”.

Müsəlmanların xəlifəsi Əli bin Əbu Talib rəyyətin rahatlığı qayğısına qalır və bunu öz valilərindən də tələb edirdi. Onun öz valilərinə etdiyi nəsihətlərdən bə'ziləri: “Adamlarla insafda davranın, onların ehtiyaclarını ödəyin, unutmayın ki, ehtiyac rəyyətin səbr kasasıdır. Heç kəsin yaralı yerinə toxunmayın, arzusunu ürəyində qoymayın. Bir dirhəmə görə heç kəsə qırmanc vurmayın”.

O öz valilərindən birinə belə yazmışdı: “Öz işçilərinin əməllərinə göz qoy. Onları yoxlayıb işə götür. Onlara qərəzli yanaşib addımbaaddım izləmə. Pak ailələrdən, çoxdan müsəlman olmuş nəsilərdən olanlara üstünlük ver. Bu adamlar daha çox əxlaqlı, az israfçı olurlar. Hər işin sonunu diqqətlə izlə, sonra onların işini dərindən yoxla. İnandığın adamlardan onlar üzərinə nəzarətçilər qoy...”

İmam ət-Təbəriyədən rəvayət edirlər ki, Əli bin Əbu Talib Xəlifə Osman bin Əffan dövründə vəzifədə olmuş bütün valiləri işdən azad etmişdi. Ola bilsin ki, məhz bu qərar Müaviyə bin Əbu Süfyanın və Şam əhlinin Əli bin Əbu Talibə bey'ət etməkdən qabaq onun qarşısında Osmanı qətlə yetirib gizləncə Əlinin ordusuna soxulmuş və orada gizlənən qatillərdən Osmanın intiqamını almaq səbəb olmuşdu. Onların arasındakı münasibətlərin olduqca gərginləşməsi məşhur Siffin döyüşünə gətirib çıxardı. Müaviyə bin Əbu Süfyanın əl atdığı dillər əzbəri olmuş əsgərlərin Qur'an səhifələrini nizələrin ucunda göyə qaldırmağı hekayətindəki tədbiri olmasaydı, döyüş az qala Əli bin Əbu Talibin qələbəsi ilə bitəcəkdə. Onlar Qur'an səhifələrini göyə qaldırmaqla sanki Qur'an əsasında hökm çıxarılmasını tələb edirdilər. Xəlifə Əli bin Əbu Talib öz adamlarının əksəriyyətinin istəyinə cavab olaraq bu mühakimə təklifini qəbul etməyə məcbur oldu. Bu məşhur mühakimə əhvalatında xəlifə Əli bin Əbu Talibi və onun adamlarını Əbu Musa əl-Əş'əri, Müaviyəni və onun əsgərlərini isə Əmr bin əl-As təmsil edirdi. Hər iki vəkil öz aralarında belə qərara gəldilər ki, müsəlmanların qanını axıtmamaq üçün hərə öz vəkili olduğu başçının vəzifədən kənar edilməsi təklifini irəli sürsün. Beləliklə, Əbu Musa əl-Əş'əri Əli bin Əbu Talibin iste'fası təklifini e'lan etdi. Ondan sonra halda Əmr bin əl-As öz təklifini e'lan etdi. O, Müaviyə bin Əbu Süfyanın hakimiyyətdə qalmasını təsbit etdi. Bu hadisə barədə çoxlu hekayətlər, saysız-hesabsız dedi-qodular və bir-birinə zidd olan rə'ylər və rəvayətlər var. Lakin onun onların məzmunu və məqbul xülasəsi, mənəcə, aşağıdakılardan ibarətdir. Hər şeydən əvvəl müsəlman xəlifəsi Əli bin Əbu Talibin ordusunda parçalanma baş verdi. Öz adamlarını yaxşıqla əvvəlki əvvəlki vəziyyətlərinə qaytarmaq üçün özünü ölümün qucağına atan Əli hətta onlarla döyüşməyə məcbur oldu. Onlar isə əks tərəflə döyüşməkdən başqa heç bir şərti qəbul etmədilər. Beləliklə, Əlinin əleyhinə çıxmış xaricilərə qarşı aparılan Nəhrəvan döyüşü baş verdi.

Bu doğrudan da, sözün tam mə'nasında və bütün ölçüləri ilə üzücü bir kədər idi ki, İslam qeyrətini çəkən, müsəlman gənclərinin qanının axıdılmasına ürəyi yanan hər bir müsəlmanın qəlbini ağrıdırdı. Bu mənzərəni seyr edən müsəlman iki islam sərkərdəsinin qarşı-qarşıya durduğunu görə bilirdi: bir tərəfdə müsəlmanların xəlifəsi olan Əli bin Əbu Talib idi ki, Peyğəmbər onun haqqında demişdir: “Harun Musa üçün kimdirsə, sən də mənə üçün osan”. Əli o adam idi ki, bütün varlığı ilə İslama bağlı idi və özünü İslama həsr etmişdi. O, İslam yolunda neçə-neçə qurbanlar vermiş, nə qədər əziyyətlərə dözmüşdü.

O biri tərəfdə Müaviyə bin Əbu Süfyan idi ki, o, vəhyi qələmə almış katiblərdən biri idi. O, çox ağıllı və zəkali bir adam idi. Onun bu sözləri dillər əzbəri olmuş zərbi məsələ çevrilmişdir: “Məni insanlara bir nazik tük də birləşdirsə, o tük qırılmaz; onlar o tükü tarım çəksələr, mən boşaldaram, boşaltsalar, mən tarım çəkərəm”.

Lakin Allahın iradəsi belə imiş. Bundan başqa fitnəkarlıqların və İslamın düşmənlərinin (onlar isə çoxdurlar) tə'siri islam dövlətinin hər bir bucağına gedib çatmışdı. İslama qarşı fitnəkarlıq geniş vüs'ət almış, düşmənlərin sayı çoxalmışdı. Müsəlmanlar arasında döyüşlər ara vermirdi. Sanki ixtiyar bu iki sərkərdənin - xəlifə Əli bin Əbu Talibin və Müaviyə bin Əbu Süfyanın əlindən tamamilə çıxıb getmişdi.

Bundan sonra islam ümmətinin xəlifəsi Əli bin Əbu Talib Kufədə yerləşdi. O öz adamlarını bir yerə toplaya bilmədi, onların sözləri bir-biri ilə düz gəlmədi. Habelə onlardan bə'ziləri qətlə yetirilmiş yoldaşlarının qisasını almağı tələb edirdilər... Bu hal bir qədər davam etdi. Hicrətin 40-cı ilində Ramazan ayının 17-də cümə günü səhər çağı xəlifə Əli bin Əbu Talib adəti üzrə fəcr namazı qılmağa çıxdı.

Əksər tarixi mə'lumatlarda deyildiyi kimi, o gün həmin bu vaxtda Əbdürrəhman bin Mülcəm Əli bin Əbu Talibi xəyanətlə öldürdü. Müsəlmanların xəlifəsi üç gün öz evində bu cinayətə qarşı yarasının ağrılarına müqavimət göstərdi və bu ağrıların acılarından əziyyət çəkdi. Onun yanında oğlanları Öz evində Həsən bin Əli bin Əbu Talib, onun doğma qardaşı Hüseyin, ailə üzvləri, qohumları, yaxınları, tərəfdarları və köməkçiləri vardı.

Əli bin Əbu Talibin ölümqabağı vəsiyyətlərindən: "Ey Əbdülmüttəlib övladları! Əmirəlmö'minin qətlə yetirildi deyə müsəlmanların qanını tökməyin! Mənə görə yalnız qatilimi öldürün... Onu öldürəndə əziyyət verməyin... Mən Peyğəmbərdən bu sözləri eşitmişəm: "Özünüzü quduz itə belə əziyyət verməkdən saxlayın!"

Gördüyün kimi, müsəlmanların xəlifəsi Əli bin Əbu Talib Əbdürrəhman bin Mülcəmin qılınc yarasından ölüm yatağına düşəndə belə müsəlmanların qanının axıtılmasına razı olmamışdır.

Lakin zərbə öldürücü idi. Allah Öz hökmünü vermişdi. Xəlifə Əli bin Əbu Talib ruhunu onu yoxdan var Edənə təslim edəndə 63-ə yaxın yaşı vardı. Ondan beş ilə qədərini müsəlmanların xəlifəsi olmuş, yarım əsrdən artıq bir dövr ərzində islam mücahidi olmuş, onu müdafiə etmiş, onun yolunda ağır əzabəziyyətə dözmüş, özünü təhlükələrə mə'ruz qoymuş, ruhunu ovcunda daşımış (öldürəndən qorxmayıb ruhunu təslim etməyə daim hazır olmuş - red.) və özünü Allahın bu hənif³ dininə və onun Allahın bütün insanlara bir mərhəmət kimi göndərdiyi elçisinə fəda etmişdir...

Bundan da gözəl əməl ola bilərmi?! Bundan da yaxşı mükafat ola bilərmi?!

İslam uğrunda mübarizə aparmış bu islam mücahidinə Cənnət müjdəsindən yüksək nə mükafat vermək olardı? Bu nə gözəl mükafatdır!

³ Hənif - tam təkəlləhli (red.).